

KOMO. Kwaliteit zoals beloofd.

BRL 1513-05

Gepubliceerd d.d. 20-07-2022

BEOORDELINGSRICHTLIJN
VOOR HET KOMO-PROCESCERTIFICAAT VOOR
HET AANBRENGEN VAN BETONNEN EN KERAMISCHE LEIPANNEN
INCLUSIEF DAKBEDEKKINGSCONSTRUCTIE

Vastgesteld door het CvD Dak- en Gevelbekleding d.d. 08-11-2021

Aanvaard door de KOMO Kwaliteits- en Toetsingscommissie d.d. 20-07-2022

Uitgave: SKG-IKOB Certificatie B.V.

Nadruk verboden

Voorwoord

Deze KOMO-beoordelingsrichtlijn (BRL) is opgesteld in samenwerking met de Technische Commissie Pannendaken.

Deze KOMO-beoordelingsrichtlijn is vastgesteld door het College van Deskundigen Dak- en Gevelbekleding waarin belanghebbende partijen op het gebied van deze KOMO-beoordelingsrichtlijn zijn vertegenwoordigd.

Dit college begeleidt ook de uitvoering van KOMO-certificatie op basis van deze KOMO-beoordelingsrichtlijn en stelt zo nodig deze KOMO-beoordelingsrichtlijn bij. Waar in deze KOMO-beoordelingsrichtlijn sprake is van "College van Deskundigen" of CvD is daarmee bovengenoemd college bedoeld.

De onderhavige richtlijn is een herziening van URL 1513-24-103 d.d. 01-02-2011.

In Juli 2025 is er een redactionele wijziging doorgevoerd waarbij de scope van deze BRL is aangevuld met de "as-built" kwalificatie, waardoor dit aansluit op de hoofd-BRL 1513-00.

Om de éénduidigheid met de andere deel-BRL-en te vergroten zijn enkele zinsneden aangepast en paragrafen 5.5.2.6, 5.5.3.3 t/m 5.5.3.5, 5.5.6.12 t/m 5.5.6.14, 5.5.6.16 en 5.5.6.17 toegevoegd.

Deze redactionele wijziging heeft geen gevolgen voor de reeds uitgegeven kwaliteitsverklaringen.

Deze BRL zal worden gehanteerd door certificatie-instellingen, die hiervoor een licentieovereenkomst hebben met de Stichting KOMO, in samenhang met hun vastgelegde procedures voor certificatie. In deze BRL is vastgelegd aan welke eisen een aanvrager of houder van een KOMO-procescertificaat moet voldoen en de wijze waarop de certificatie-instelling dit beoordeelt. In haar vastgelegde certificatie procedures is de werkwijze vastgelegd zoals die door de certificatie-instelling wordt gehanteerd bij de uitvoering van:

- Het onderzoek voor de verlening en verlenging van een KOMO-procescertificaat op basis van deze BRL
- De periodieke beoordelingen t.b.v. de instandhouding van een afgegeven KOMO-procescertificaat op basis van deze BRL

Uitgever(s): SKG-IKOB Certificatie B.V.

Poppenbouwing 56
4191 NZ Geldermalsen

Tel. 088-2440100

info@skgikob.nl

www.skgikob.nl

© 2025 SKG-IKOB Certificatie B.V.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Onverminderd de aanvaarding van deze beoordelingsrichtlijn door de KOMO Kwaliteits- en Toetsingscommissie berusten alle rechten bij SKG-IKOB. Het gebruik van de beoordelingsrichtlijn door derden, voor welk doel dan ook, is uitsluitend toegestaan nadat een schriftelijke overeenkomst met SKG-IKOB is gesloten waarin het gebruiksrecht is geregeld.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding, algemene bepalingen en algemene eisen.....	6
1.1 Inleiding.....	6
1.2 Onderwerp en toepassingsgebied	6
1.3 Geldigheid.....	6
1.4 Relatie met Wet- en regelgeving.....	6
1.5 Eisen te stellen aan conformiteit beoordelende instellingen	7
1.6 KOMO-procescertificaat	7
1.7 Merken en aanduidingen	7
2. Terminologie	8
3. Eisen te stellen aan te verwerken producten en/of materialen	9
3.1 Eisen te stellen aan de te verwerken schubvormige dakbedekking.....	9
3.2 Eisen te stellen aan de te verwerken hulpmaterialen	9
3.2.1 Geïsoleerde dakelementen.....	9
3.2.2 Waterkerende dampdoorlatende laag (WKD membranen).....	9
3.2.3 Tengels	9
3.2.4 Panlatten.....	9
3.2.5 Ruitersplank	10
3.2.6 Bevestigingsmiddelen panlatten	10
3.2.7 Schroeven.....	10
3.2.8 Koperen spijkers.....	10
3.2.9 Vorstbeugels	10
3.2.10 Dakramen.....	10
3.2.11 Veiligheidshaken (klimhaken, ladderhaken, ankerogen).....	10
3.2.12 Bevestigingsmaterialen voor veiligheidshaken	10
3.2.13 Haken ten behoeve van zonne-energiesystemen.....	10
3.2.14 Regenwerende afwerking op dakbedekkingen.....	11
3.2.15 Lood	11
3.2.16 Zink en koper.....	11
3.2.17 Mortels	11
3.3 Verwerkingsvoorschriften	12
3.4 Toelatingsonderzoek en periodieke beoordeling.....	12
4. Eisen aan het eindresultaat van het proces van uitvoering.....	13
4.1 Eisen op grond van het Besluit Bouwwerken Leefomgeving	13
4.1.1 Overzicht met eisen vanuit het Besluit bouwwerken leefomgeving.....	13
4.1.2 Constructie veiligheid. Bbl paragraaf 4.2.1.....	13
4.1.3 Beperking van het ontwikkelen van brand en rook. Bbl paragraaf 4.2.7	13
4.1.4 Wering van vocht. Bbl paragraaf 4.3.5.....	13
4.1.5 Bescherming tegen ratten en muizen. Bbl paragraaf 4.3.9.....	13
4.2 Eisen vanuit Besluit bodemkwaliteit.....	13
4.3 Eisen vanuit de Erfgoedwet voor monumenten.....	13
5. Eisen aan het proces van uitvoering	14
5.1 Algemene eisen t.a.v. uitvoering.....	14
5.1.1 Eisen t.a.v. uitbesteding.....	14
5.1.2 Eisen t.a.v. inhuur van personeel.....	14
5.2 Eisen t.a.v. het personeel dat met de uitvoering is belast.....	14
5.2.1 Algemene eisen t.a.v. personeel belast met de uitvoering van het proces.....	14
5.2.2 Opleidingseisen t.a.v. personeel belast met het aanbrengen van schubvormige dakbedekkingen	14
5.3 Eisen t.a.v. de administratieve processen.....	14
5.3.1 Melden van werken	14
5.3.2 Weekplanningen.....	14
5.4 Eisen t.a.v. de projectvoorbereiding.....	14
5.4.1 Acceptatie bestaande draagconstructie	14
5.4.2 Acceptatie bestaande dakbedekkingsconstructie.....	15
5.4.2.1 Dakbeschoot	15

5.4.2.2	Waterkerend dampdoorlatend (WKD) membraan (dampopen folie)	15
5.4.2.3	Tengels	16
5.4.2.4	Panlatten	16
5.4.3	Visuele controle dakbedekking(en) en hulpmaterialen	16
5.4.3.1	Controle leipannen	16
5.4.3.2	Controle hulpmaterialen	17
5.5	Eisen te stellen aan de uitvoering	18
5.5.1	Inleiding met betrekking tot betonnen en keramische leipannen	18
5.5.1.1	Dakhellingen	18
5.5.1.2	Leipan vormen en afmetingen	18
5.5.1.3	Hulpstukken	18
5.5.2	Uitvoeringsrichtlijnen hulpmaterialen	18
5.5.2.1	Aanbrengen van geïsoleerde dakelementen	18
5.5.2.2	Aanbrengen waterkerende laag	18
5.5.2.3	Aanbrengen van tengels en panlatten	19
5.5.2.4	Aanbrengen ondervorsten	20
5.5.2.5	Verwerking van zink en koper	20
5.5.2.6	Verwerking van lood	20
5.5.2.7	Inwerken dakramen in de schubvormige dakbedekking	20
5.5.3	Verankering	20
5.5.3.1	Verankering dakvlakken	21
5.5.3.2	Verankering langs dakranden en dakdoorbrekingen	22
5.5.3.3	Verankering van nokvorsten en hoekkepervorsten	22
5.5.3.4	Verankering rondom dakramen	22
5.5.3.5	Verankering onder zonne-energiesystemen	22
5.5.4	Ventilatie	23
5.5.4.1	Ventilatie bij de dakvoet	23
5.5.4.2	Ventilatie in de nok	23
5.5.4.3	Ventilatie bij hoekkepers	24
5.5.5	Maatvoering	24
5.5.5.1	Daklengte-indeling	24
5.5.5.2	Dakbreedte - indeling	24
5.5.5.3	Breedte overdekking	24
5.5.6	Detailafwerkingen	25
5.5.6.1	Dakvoet/ gootconstructies	25
5.5.6.2	Dakvoetbescherming	25
5.5.6.3	Nokconstructies	25
5.5.6.4	Plat-hellend	26
5.5.6.5	Hoekkepers	26
5.5.6.6	Gezaagde 1½ leipannen en ingewerkt lood	27
5.5.6.7	Gezaagde, dwars geplaatste 1½ leipannen en ingewerkt lood over een ruitlat	27
5.5.6.8	Hoekkepervorsten in de specie geplaatst op de leipannen	28
5.5.6.9	Ingewerkte conische hoekkepervorsten	28
5.5.6.10	Ingewerkte hoekkeperleipannen	28
5.5.6.11	Vorsten met ondervorst geplaatst op de leipannen	28
5.5.6.12	Verholten goten	28
5.5.6.13	Dakdoorbrekingen en doorvoeren	29
5.5.6.14	Toe- en afvoer van buitenlucht ten behoeve van ventilatie benoemde en onbenoemde ruimten onder de kap	29
5.5.6.15	Riool-ontluchtingspannen	29
5.5.6.16	Zonne-energiesystemen (indak)	29
5.5.6.17	Inwerken haken t.b.v. zonne-energiesystemen	29
5.5.6.18	Muurspouw kopgevel	29
5.5.6.19	Woningscheidende wand (wsw)	30
5.5.7	Dakranden	30
5.5.7.1	Dakranden met gevelpannen	30
5.5.7.2	Dakranden zonder gebruik van gevelpannen	30
5.5.7.3	Gerende gevel	31
5.5.8	Kilgoten	31

5.5.8.1	Open kilgoot	31
5.5.8.2	Gesloten kilgoot met gezaagde leipannen en ingewerkt lood	32
5.5.8.3	Gesloten kilgoot met ingewerkte kil-leipannen	32
5.5.8.4	Doorgedekte kilgoot met hol lopende panlatten en leipannen	32
5.5.9	Opslag	32
5.5.10	Transport op de bouwplaats	32
5.5.11	Maatregelen ten aanzien van klimatologische omstandigheden	33
5.6	Eisen te stellen aan de oplevering	33
6.	Eisen aan certificaathouder en het kwaliteitssysteem	34
6.1	Algemeen	34
6.2	Eisen aan de certificaathouder	34
6.2.1	Uitvoering onder procescertificaat	34
6.2.2	Realisatieproces	34
6.2.3	Eisen ten behoeve van toelating tot en continuering van het certificaat	34
6.3	Eisen te stellen aan het kwaliteitssysteem	34
6.3.1	Eisen t.a.v. het IKB-dossier	34
6.3.2	Melding en registratie van projecten	34
6.3.3	Maatregelen bij niet-overeenkomstige processen	34
6.3.4	Klachtbehandeling	34
6.3.5	Beheerder kwaliteitssysteem	34
6.3.6	Beheer van documenten en registraties	34
6.4	Eisen te stellen aan de schriftelijke vastlegging	34
6.4.1	Opdracht	34
6.4.2	Tijdens het werk	34
6.4.3	Oplevering	34
7.	Externe conformiteitsbeoordelingen	35
7.1	Algemeen	35
7.2	Toelatingsonderzoek	35
7.3	Omvang toelatingsonderzoek	35
7.4	Periodieke beoordeling na toelating	35
7.5	Omvang periodieke beoordeling	35
7.5.1	Aard en frequentie kantooraudits	35
7.5.2	Aard en frequentie projectaudits	35
7.6	Tekortkomingen	35
7.6.1	Categorieën	35
7.6.2	Weging van tekortkomingen	35
7.6.3	Opvolging van tekortkomingen	35
7.6.4	Sanctie procedure	35
7.7	Opschorting procescertificaat	35
8.	Eisen te stellen aan de certificatie-instelling	36
8.1	Algemeen	36
8.2	Certificatiepersoneel	36
8.2.1	Classificatie	36
8.2.2	Competentiecriteriën certificatiepersoneel	36
8.2.3	Kwalificatie certificatiepersoneel	36
8.3	Dossier toelatingsonderzoek en periodieke beoordelingen	36
8.4	Beslissingen over KOMO-procescertificaat	36
8.5	Rapportage aan het College van Deskundigen	36
8.6	Interpretatie van eisen	36
9.	Documenten lijst	37
Bijlage A:	Voorbeelden van aansluitingen	38
Bijlage B:	Verankering	57
Bijlage C:	Windgebieden	60

1. Inleiding, algemene bepalingen en algemene eisen

1.1 Inleiding

Op basis van de voorschriften in deze KOMO-beoordelingsrichtlijn (BRL) wordt een KOMO-procescertificaat afgegeven voor het aanbrengen van betonnen en keramische leipannen inclusief dakbedekkingsconstructie.

Met dit procescertificaat kan de certificaathouder aan zijn opdrachtgevers aantonen dat een deskundige onafhankelijke organisatie toeziet op het realisatieproces van de certificaathouder, het gerealiseerde eindresultaat daarvan en de kwaliteitsborging daaromtrent. Op basis daarvan mag ervan worden uitgegaan dat het gerealiseerde eindresultaat voldoet aan de in deze BRL gestelde eisen ten aanzien daarvan.

In het kader van het KOMO-Procescertificaat stelt de certificaathouder op projectbasis aan zijn opdrachtgever een dossier met de resultaten van de project gerelateerde kwaliteitscontrole ter beschikking, waarin hij bewijslast heeft verzameld conform zijn systeem voor interne kwaliteitsborging die relevant is om de as-built kwaliteit van het gerealiseerde eindresultaat aan te kunnen tonen. Na instemming van de opdrachtgever daartoe mag de certificaathouder dit dossier ook rechtstreeks aan de kwaliteitsborger ter beschikking stellen.

De in deze BRL vastgelegde eisen worden door de certificatie-instellingen, die hiervoor geaccrediteerd zijn door de Raad voor Accreditatie, dan wel hiervoor een aanvraag hebben ingediend, en die daarvoor een licentieovereenkomst hebben met de Stichting KOMO, gehanteerd bij de behandeling van een aanvraag voor de afgifte en instandhouding van een KOMO-procescertificaat voor het aanbrengen van betonnen en keramische leipannen inclusief dakbedekkingsconstructie.

Onlosmakelijk verbonden aan deze deel-BRL is de hoofd-BRL 1513-00.

Naast de eisen die in deze deel-BRL en de hoofd-BRL zijn vastgelegd stellen de certificatie-instellingen aanvullende eisen in de zin van algemene procedure-eisen voor certificatie, zoals vastgelegd in het reglement van certificatie, attestering en inspectie van de betreffende certificatie-instelling.

1.2 Onderwerp en toepassingsgebied

De in deze deel-BRL gestelde eisen zijn van toepassing op het aanbrengen van betonnen en keramische leipannen inclusief dakbedekkingsconstructie.

Deze deel-BRL ziet op uitvoeringsprocessen op bestaande bouw, nieuwbouw en monumenten.

Het uitvoeringsproces behelst tevens het door de certificaathouder verzamelen van bewijslast waarmee hij op projectbasis de as built kwaliteit aantoont in lijn met zijn systeem voor interne kwaliteitsborging.

1.3 Geldigheid

Deze versie van de KOMO-beoordelingsrichtlijn vervangt BRL 1513-5 d.d. 20-07-2022.

De KOMO-procescertificaten die op basis van de vervangen versie zijn afgegeven verliezen hun geldigheid 6 maanden na de publicatiedatum van deze versie.

Op basis van de hiervoor vermelde vorige versie van de BRL mogen tot uiterlijk 3 maanden na publicatie van deze versie nieuwe procescertificaten worden afgegeven.

De geldigheidsduur van het KOMO-procescertificaat is onbeperkt. De geldigheidsduur kan worden beperkt (beëindigd) door:

- Een wijziging van deze deel-BRL of de hoofd-BRL;
- Het niet voldoen van de certificaathouder aan zijn verplichtingen.

1.4 Relatie met Wet- en regelgeving

Geen aanvulling op BRL 1513-00

1.5 Eisen te stellen aan conformiteit beoordelende instellingen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

1.6 KOMO-procescertificaat

Op basis van deze beoordelingsrichtlijn worden KOMO-procescertificaten afgegeven. Het KOMO-procescertificaat voor deze deel-BRL kan uitsluitend worden afgegeven in combinatie met hoofd-BRL 1513-00.

De uitspraken in het procescertificaat zijn gebaseerd op de hoofdstukken 3 t/m 6 van deze deel-BRL alsmede op de hoofd-BRL 1513-00.

Het af te geven procescertificaat moet overeenkomen met het model-procescertificaat zoals dat voor deze versie van de beoordelingsrichtlijn op de website van KOMO (www.KOMO.nl) wordt gepubliceerd.

1.7 Merken en aanduidingen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

2. Terminologie

Geen aanvulling op BRL 1513-00

3. Eisen te stellen aan te verwerken producten en/of materialen

In dit hoofdstuk zijn opgenomen de eisen te stellen aan de eigenschappen van de tijdens de uitvoering van het onder deze BRL te certificeren proces toegepaste dakbedekkingen en hulpmaterialen.

3.1 Eisen te stellen aan de te verwerken schubvormige dakbedekking

Aanvulling op BRL 1513-00:

De toe te passen betonnen leipannen dienen aantoonbaar te voldoen aan de producteisen zoals deze zijn omschreven in de BRL 4705. Indien de leipannen zijn voorzien van een geldig KOMO-productcertificaat is dit gewaarborgd.

De toe te passen keramische leipannen dienen aantoonbaar te voldoen aan de producteisen zoals deze zijn omschreven in de BRL 1510. Indien de leipannen zijn voorzien van een geldig KOMO-productcertificaat is dit gewaarborgd.

Leipannen die in contact kunnen komen met hemelwater, grondwater en/of oppervlaktewateren en worden toegepast in bouwwerken, in of op de landbodem, in of op de bodem of oever van een oppervlaktelichaam dienen te voldoen aan het Besluit bodemkwaliteit. Indien voor de betreffende leipannen een geldig NL-BSB-productcertificaat is afgegeven, mag worden aangenomen dat aan de gestelde eisen wordt voldaan.

3.2 Eisen te stellen aan de te verwerken hulpmaterialen

Aanvulling op BRL 1513-00:

3.2.1 Geïsoleerde dakelementen

De geïsoleerde dakelementen dienen door de producent geschikt te zijn bevonden voor de toepassing en de dakhelling.

3.2.2 Waterkerende dampdoorlatende laag (WKD membranen)

De toe te passen folie dient te voldoen aan de eisen zoals deze zijn gesteld in BRL 4708; 'Regendichte of waterkerende membranen voor hellende daken en gevels.'

Indien het product onder productcertificaat op basis van de hiervoor genoemde beoordelingsrichtlijn wordt geleverd mag de certificaathouder ervan uit gaan dat aan deze eis wordt voldaan.

Bij het toepassen van de hierboven genoemde waterkerende lagen dient bijzondere aandacht te worden besteed aan de dampdiffusie- weerstanden van de afzonderlijke lagen in de dakopbouw. Deze dienen op elkaar te zijn afgestemd en van binnen naar buiten van dampdicht naar dampopen te worden opgebouwd om condensatie problemen te voorkomen. Het gebruik van een bouwfysische berekening kan uitsluitel bieden in geval van twijfel.

3.2.3 Tengels

Tengels hebben de functie om zorg te dragen voor voldoende ventilatie tussen dakbeschoot (eventueel inclusief isolatie) en de pannen. Tevens worden hierop de panlatten of leilatten bevestigd. Ze kunnen deel uitmaken van een prefab dakelement of daksegment, of dienen op het werk te worden aangebracht op het aanwezige dakbeschoot.

De houtkwaliteit van de tengels dient minimaal Kwaliteitsklasse C te zijn.

De minimale afmetingen zijn nader gespecificeerd in artikel 5.4 van deze deel-BRL.

3.2.4 Panlatten

Panlatten hebben als functie het dragen van de leipannen. Ze kunnen deel uitmaken van een prefab daksegment, of dienen op het werk te worden aangebracht op de aanwezige tengels of sporen.

De houtkwaliteit van de panlatten dient minimaal Kwaliteitsklasse C te zijn conform de eisen zoals gesteld in SKH Publicatie 03-01 d.d. 01-01-2005 'Panlatten'.

De minimale afmetingen zijn nader gespecificeerd in paragraaf 5.4 van deze deel-BRL.

3.2.5 Ruitersplank

De houtkwaliteit van de ruitersplank dient minimaal Kwaliteitsklasse C te zijn.

De minimale breedte van de ruitersplank dient geschaafd 28 mm dik of ruw 32 mm dik te zijn.

3.2.6 Bevestigingsmiddelen panlatten

Indien er nagels met geperste platte kop worden toegepast, dienen deze geribt te zijn en minimaal de volgende afmetingen te hebben:

- Panlatten $\geq 21 - 31$ mm : $\varnothing 2,4$ mm x 51 mm
- Panlatten ≥ 31 mm : $\varnothing 2,7$ mm x 63 mm

In geval van onvoldoende hechtlengthte of door het dakbeschot heen stekende bevestigingsmiddelen, mogen de afmetingen worden aangepast met dien verstande dat deze blijven voldoen aan de in de genoemde NEN-EN 1995-1-1 opgenomen normen.

De kwaliteit van de schietspijkers of nieten dient:

- indien in contact met spouwvlucht: elektrolytisch verzinkt met een zinklaagdikte van nominaal 5 μ m volgens NEN-EN-ISO 2082 of een RVS-legering;
- in direct contact met weer en wind: een RVS-legering.

3.2.7 Schroeven

Bedoeld voor de bevestiging van de schubvormige dakbedekking, hulpstukken en daktoebehoren.

De kwaliteit dient minimaal roestvast staal, kwaliteit AISI 304, te zijn.

De diameter dient minimaal $\varnothing 3,8$ mm te zijn en ze dienen te zijn voorzien van een neopreen of EPDM-volgring.

3.2.8 Koperen spijkers

De koperen spijkers dienen van 99,9% zuiver roodkoper te zijn.

3.2.9 Vorstbeugels

De kwaliteit dient minimaal roestvast staal, kwaliteit AISI 304, te zijn of te voldoen aan de aluminium kwaliteit AlMn1Mg 0,5 met een minimale dikte van 1,45 mm.

3.2.10 Dakramen

De dakramen dienen te zijn voorzien van aansluitsystemen die aan het toe te passen type en model lei zijn toegeschreven.

3.2.11 Veiligheidshaken (klimhaken, ladderhaken, ankerogen)

De diverse modellen veiligheidshaken worden geplaatst t.b.v. het veilig uitvoeren van onderhouds- en inspectiewerkzaamheden.

De veiligheidshaken dienen te voldoen aan NEN-EN 517 "Geprefabriceerde toebehoren voor daken. Veiligheidshaken".

3.2.12 Bevestigingsmaterialen voor veiligheidshaken

De kwaliteit dient minimaal roestvast staal, kwaliteit AISI 316, te zijn.

3.2.13 Haken ten behoeve van zonne-energiesystemen

De kwaliteit dient minimaal roestvast staal, kwaliteit AISI 304, te zijn en geschikt te zijn voor mechanische bevestiging aan de onderliggende constructie.

3.2.14 Regenwerende afwerking op dakbedekkingen

- Composietmaterialen kunnen worden toegepast, mits deze aantoonbare vormvastheid bezitten en in combinatie met andere bouwstoffen niet aan duurzaamheid verliezen;
- Bij toepassing van loodslabben is de minimale eis CODE 15 groen (15 kg/m²). Voor de bepaling welke looddikte voor welke toepassing minimaal vereist is, wordt verwezen naar de BRL 5212-02.
Voor de minimale vereiste looddikte van toepassing op een monument wordt verwezen naar de BRL 5212-03.

3.2.15 Lood

Voor het toegepaste lood bij dakbedekkingen van leipannen dient minimaal de navolgende kwaliteit te worden gebruikt, overeenkomstig NEN-EN 12588 en het meest recent uitgebrachte Informatieblad van de Stichting Bouwlood:

Tabel 1: Minimale diktes lood bij leipannen

CODE:	CODE 12	CODE 15	CODE 18	CODE 20	CODE 25	CODE 30	CODE 35
Kleur:	Wit	Groen	Geel	Blauw	Rood	Zwart	Wit
Gewicht (kg/m ²):	12	15	18	20	25	30	35
Min. gewicht (kg/m ²):	12	14,18	17,01	19,85	22,68	28,35	34,02
Min. walsdikte (mm):	0,85	1,25	1,50	1,75	2,00	2,50	3,00
Max. walsdikte (mm):	0,9	1,32	1,59	1,8	2,24	2,65	3,15
Vlinderlood ingedekt op hoekkeper		X					
Indekloketten bij opgaande werk (elke laag ingedekt)		X					
Killoketten/ vlinders (elke laag ingedekt)				X			
Voetlood				X			
Muurloketten, muurlood, spouwlood				X			
Indeklood ladder-, klim- en veiligheidshaken				X			
Kilgoten, verholten goten					X		
Zalinggoten					X		
Ventilatiekap, monnikskap						X	

3.2.16 Zink en koper

Voor de materiaaleisen van zink en koper wordt verwezen naar de BRL 5212-serie.

3.2.17 Mortels

Het toepassen van vorsten in de mortel voor nokken en hoekkepers voldoet niet aan de eisen als gesteld in het Besluit Bouwwerken Leefomgeving. De vorsten op nok en hoekkeper dienen mechanisch bevestigd te worden.

In de monumentensector wordt echter veel waarde gehecht aan een mortelconstructie. In dit geval dient naast de mortel een mechanische verankering toegepast te worden met een rekenwaarde van 800 N per strekkende meter. Dit betekent dat elke vorst mechanisch dient te worden bevestigd met vorsthaken of rvs schroeven met volgring. Bij toepassen van mortels dienen extra ventilatievoorziening in het dakvlak opgenomen te worden in de vorm van ventilatiepannen.

3.3 Verwerkingsvoorschriften

Geen aanvulling op BRL 1513-00

3.4 Toelatingsonderzoek en periodieke beoordeling

Geen aanvulling op BRL 1513-00

4. Eisen aan het eindresultaat van het proces van uitvoering

Geen aanvulling op BRL 1513-00

4.1 Eisen op grond van het Besluit Bouwwerken Leefomgeving

Geen aanvulling op BRL 1513-00

4.1.1 Overzicht met eisen vanuit het Besluit bouwwerken leefomgeving

Geen aanvulling op BRL 1513-00

4.1.2 Constructie veiligheid. Bbl paragraaf 4.2.1

Geen aanvulling op BRL 1513-00

4.1.3 Beperking van het ontwikkelen van brand en rook. Bbl paragraaf 4.2.7

Geen aanvulling op BRL 1513-00

4.1.4 Wering van vocht. Bbl paragraaf 4.3.5

Geen aanvulling op BRL 1513-00

4.1.5 Bescherming tegen ratten en muizen. Bbl paragraaf 4.3.9

Geen aanvulling op BRL 1513-00

4.2 Eisen vanuit Besluit bodemkwaliteit

Geen aanvulling op BRL 1513-00

4.3 Eisen vanuit de Erfgoedwet voor monumenten

Geen aanvulling op BRL 1513-00

5. Eisen aan het proces van uitvoering

5.1 Algemene eisen t.a.v. uitvoering

Aanvulling op BRL1513-00:

De in deze deel-BRL omschreven werkzaamheden zijn bedoeld voor het aanbrengen van betonnen en keramische leipannen inclusief dakbedekkingsconstructie.

Voor detailleringen aangaande de in deze BRL behandelde dakbedekking(en) wordt verwezen naar de voorbeelden in Bijlage A.

5.1.1 Eisen t.a.v. uitbesteding

Geen aanvulling op BRL 1513-00

5.1.2 Eisen t.a.v. inhuur van personeel

Geen aanvulling op BRL 1513-00

5.2 Eisen t.a.v. het personeel dat met de uitvoering is belast

5.2.1 Algemene eisen t.a.v. personeel belast met de uitvoering van het proces

Geen aanvulling op BRL 1513-00

5.2.2 Opleidingseisen t.a.v. personeel belast met het aanbrengen van schubvormige dakbedekkingen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

5.3 Eisen t.a.v. de administratieve processen

5.3.1 Melden van werken

Geen aanvulling op BRL 1513-00

5.3.2 Weekplanningen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

5.4 Eisen t.a.v. de projectvoorbereiding

5.4.1 Acceptatie bestaande draagconstructie

Aanvulling op BRL 1513-00:

De draagconstructie dient vlak, haaks en recht te zijn. Met vlak wordt bedoeld dat er geen onderlinge hoogteverschillen mogen voorkomen tussen de verschillende delen van de draagconstructie die het aanzicht van het gerede pannendak kunnen schaden. Dit geldt ook voor bouwmuren.

Het niet haaks zijn van de draagconstructie kan eveneens het aanzicht van het gerede pannendak schaden.

De draagconstructie dient visueel te worden beoordeeld op zichtbare gebreken als scheuren, rot en aantasting door vocht of ongedierte.

Nadrukkelijk zij vermeld dat de certificaathouder niet verantwoordelijk gehouden kan worden voor de constructieve eigenschappen van de draagconstructie.

Indien de visuele beoordeling van de draagconstructie tot gerede twijfel leidt bij de certificaathouder dient dit schriftelijk te worden medegedeeld aan de opdrachtgever, welke dan de mogelijkheid heeft om de twijfel weg te nemen en/of gebreken te herstellen.

5.4.2 Acceptatie bestaande dakbedekkingsconstructie

Aanvulling op BRL 1513-00:

In navolgende paragrafen wordt per onderdeel van de dakbedekkingsconstructie uiteengezet waarop visueel beoordeeld dient te worden.

Indien de dakbedekkingsconstructie niet voldoet aan de gestelde eisen dient dit schriftelijk te worden medegedeeld aan de opdrachtgever, welke dan de mogelijkheid heeft om de gebreken te herstellen.

Aandachtspunt: In de context van deze beoordelingsrichtlijn kan met 'dakbedekkingsconstructie' ook de gevel aangeduid worden, mits hier een schubvormige bedekking op wordt aangebracht.

Uitzondering: De in navolgende paragrafen omschreven beoordelingspunten omtrent de haaksheid, doorbuiging en strak in lijn geplaatste panlatten kunnen bij restauratie onhaalbaar blijken. In dat geval mag de certificaathouder afwijken van deze eisen, met dien verstande dat de functie van de schubvormige dakbedekking blijft gehandhaafd.

5.4.2.1 Dakbeschot

Indien de certificaathouder visueel beoordeelt dat het dakbeschot niet voldoet aan onderstaande eisen is hij verplicht de opdrachtgever hierover schriftelijk te informeren en kan er niet worden gestart met de werkzaamheden.

Hiermee wordt de opdrachtgever in de gelegenheid gesteld om de tekortkomingen of gebreken te herstellen waarna de certificaathouder opnieuw een visuele beoordeling kan uitvoeren.

Onderlinge hoogteverschillen ter plaatse van stuiknaden en langsnaden mogen maximaal 5 mm zijn.

De doorbuigingen van het dakbeschot mogen niet groter zijn dan $1/500$ van de overspanning zijn (2 mm/m^2). Deze beoordeling dient plaats te vinden op een moment dat het dak nog niet is belast met de uiteindelijke schubvormige dakbedekking.

Onderlinge langsnaden en dwarsnaden alsmede alle aansluitingen met dakdoorbrekingen dienen te zijn afgedicht conform de voorschriften van de fabrikant. Het gehele dakbeschot dient waterdicht te zijn. Bij toepassing van een waterkerend dampdoorlatend membraan wordt verwezen naar het volgende artikel.

5.4.2.2 Waterkerend dampdoorlatend (WKD) membraan (dampopen folie)

Indien de certificaathouder visueel beoordeelt dat de montage van de dampopen folie niet voldoet aan onderstaande eisen is hij verplicht de opdrachtgever hierover schriftelijk te informeren en kan er niet worden gestart met de werkzaamheden.

Hiermee wordt de opdrachtgever in de gelegenheid gesteld om de tekortkomingen of gebreken te herstellen waarna de certificaathouder opnieuw een visuele beoordeling kan uitvoeren.

De folie dient alle detailleringen waterkerend af te werken en waterafvoerend te zijn aangebracht. Eventueel lekwater dient tot buiten de constructie te worden afgevoerd. Gootvorming dient vermeden te worden.

De overlapping bij horizontale naden dient minimaal 100 mm te bedragen.

pag. 16 van 60

- De voorzijde en de overige in het zicht komende gedeelten, effen gekleurd of genuanceerd, moeten een gelijkmatige structuur bezitten, opdat een harmonisch uiterlijk van het dakoppervlak wordt verkregen;
- Oppervlakkige, niet doorlopende scheuren, aan de achterzijde, welke het gevolg zijn van een specifieke productietechniek, zijn als zodanig toelaatbaar mits zij geen afbreuk doen aan de overige in deze norm gestelde eisen.
- Door verlading, transport en verwerking veroorzaakte schuurvlekken doen geen afbreuk aan de normale gebruikswaarde van de pannen.

Indien tot afkeuring moet worden overgegaan dient contact op te worden genomen met de betrokken producent en zo nodig met de certificatie-instelling. Tevens is het zaak dat de betreffende kwaliteitsverklaring (productcertificaat) in het bezit is van de certificaathouder.

5.4.3.2 Controle hulpmaterialen

De certificaathouder dient zich ervan te vergewissen dat de benodigde hulpmaterialen op het werk aanwezig zijn en een visuele controle uit te voeren of geleverd is wat is besteld.

De opslag dient zodanig te worden uitgevoerd dat de producteigenschappen van de materialen en eigenschappen van het gerede product niet nadelig worden beïnvloed.

5.5 Eisen te stellen aan de uitvoering

5.5.1 Inleiding met betrekking tot betonnen en keramische leipannen

Leipannen zijn niet voorzien van sluitingen; de regendichtheid moet door verticale en horizontale overlappingsen worden verkregen.

De voorgeschreven overlapping (afhankelijk van lengte leipan, dakhelling en windgebied) is gegeven in artikel 5.5.2.2.

De minimale overlapping zoals gegeven in artikel 5.5.2.2 mag niet kleiner worden gekozen.

5.5.1.1 Dakhellingen

Dakhellingen $\leq 25^\circ$ zijn niet toegestaan. Zie hiervoor ook artikelen 5.1.2 en 5.1.4.

Uitzondering hierop zijn dakvlakken van geringe afmeting zoals dakvlakken van dakkapellen waarop speciale voorzieningen ten aanzien van waterdichtheid getroffen zijn.

5.5.1.2 Leipan vormen en afmetingen

De basis leipan is in de lengterichting cilindrisch gebogen. Betonnen en keramische leipannen kunnen tevens in de breedte richting gerond zijn.

Leipannen (keramisch en beton) kunnen ook geheel vlak van uitvoering zijn.

Lengte (van ca. 230 tot ca. 420 mm) en breedte maten (van ca. 130 tot ca. 300 mm) kunnen van leipannen zeer verschillend zijn. De leipan is ten behoeve van de ophanging aan panlatten voorzien van een doorlopende rib of twee tot 3 ophangneuzen aan de achterzijde. Aan de bovenkant (voorzijde) is de leipan voorzien van twee nagelgaten.

Zie voor de afmetingen de documentatie van de desbetreffende producent of leverancier.

5.5.1.3 Hulpstukken

Naast de basis leipan voor het eigenlijke dakvlak is er een reeks hulpstukken voor afwerking van de details. Voor meer gedetailleerde gegevens dient men de technische documentatie van de desbetreffende producent te raadplegen.

5.5.2 Uitvoeringsrichtlijnen hulpmaterialen

Voorafgaand aan, tijdens en na het verwerken van de leipannen heeft de dakdekker te maken met het verwerken van de hulpmaterialen, dikwijls tevens in zijn opdracht opgenomen. In onderstaande paragrafen worden de uitvoeringsrichtlijnen van de verschillende hulpmaterialen beschreven.

5.5.2.1 Aanbrengen van geïsoleerde dakelementen

Bij het aanbrengen van geïsoleerde dakelementen dient de ploeg te zijn voorzien van een montageplan waarin staat omschreven welk type, lengte en dikte schroeven op welke locatie en in welke hoeveelheid dienen te worden toegepast. Dit montageplan dient afkomstig of aantoonbaar vergelijkbaar te zijn met dat van de producent van de dakelementen.

5.5.2.2 Aanbrengen waterkerende laag

In artikel 5.5.1.1 is aangegeven wanneer een waterdichte laag aangebracht dient te worden en aan welke eisen deze dient te voldoen.

Waterkerende dampdoorlatende membranen kunnen bij daken met leipannen toegepast worden in de volgende situaties:

- Bij dakhellingen $\geq 40^\circ$ ten behoeve van de bescherming tegen weersinvloeden in de bouwfase en daarna als bescherming tegen stuifsnieuw, stof en eventuele lekkages.
- Bij dakhellingen $\geq 25^\circ$ tot 40° .

Per leipanmodel dient te worden nagegaan vanaf welke dakhelling het verplicht is om een waterkerende laag teneinde het indringen van vocht tegen te gaan. Hiervoor wordt verwezen naar de verwerkingsvoorschriften van de leipannen.

De horizontale en verticale naden, alsmede alle dakdoorbrekingen in het dakbeschot dienen aan de buitenzijde waterkerend te worden afgewerkt op het onderdak en aan de binnenzijde dienen deze luchtdicht te zijn afgesloten voordat gestart wordt met het aanbrengen van een WKD membraan.

Deze waterkerende laag dient als volgt te worden aangebracht:

- Breng de banen horizontaal aan met een minimale overlapping van 100 mm. Houdt voor de correcte overlapping de verwerkingsvoorschriften van het product aan;
- Houdt de folie vrij van de onderkant van de panlatten door toepassing van een extra tengel van minimaal 10 mm. Bij dakhellingen tussen 25° en 40° dakhelling dient de vrije tengelhoogte minimaal 20 mm te bedragen;
- Opbollende folie (t.g.v. overmatige vulling van het dakelement / daksegment) dient vermeden te worden. In voorkomende gevallen dient notitie gemaakt te worden op het IKB formulier en dient de rekenwaarde voor de berekening van de dakpanverankering met 400N/m² verhoogd te worden;
- Breng de folie bij de dakvoet zodanig aan dat eventueel lekwater buiten de constructie wordt afgevoerd;
- De waterkerende folie mag zowel over als onder de nokconstructie worden aangebracht;
- Boven dakramen een waterdichte dampopen folie aanbrengen breder dan van de dakdoorbreking (tot minimaal de eerstvolgende tengel ter weerszijde van de dakdoorbreking) en doorlopend tot de nok. Ook het plaatsen van een schuin geplaatste tengel boven de dakdoorbreking, waterdicht afgewerkt, doorlopend tot de eerst volgende tengel ter weerszijde van de dakdoorbreking is een passende oplossing. In ieder geval dienen er passende maatregelen worden genomen om lekkage bij de aansluitingen te voorkomen;
- Dakdoorbrekingen kunnen bij toepassing van waterkerende folie worden uitgevoerd volgens de diverse details in Bijlage I.

Ter controle wordt tevens verwezen naar de verwerkingsvoorschriften van het WKD membraan.

5.5.2.3 Aanbrengen van tengels en panlatten

Bij het aanbrengen van de tengels en panlatten dient er aandacht te worden besteed aan navolgende punten:

- De minimaal vereiste vrije tengelhoogte;
- Het evenwijdig en in één lijn aanbrengen van de panlatten;
- Het lassen van de panlatten; onder de las panlatstukken bijplaatsen over drie tengels of ribben in verband met de veiligheid;
- Bij woningscheidende wanden de panlatten, gootplank en ruitersplank ten minste 10 mm onderbreken teneinde brandoverslag via de houten delen te beperken.
- Bij woningscheidende wanden letten op wisseling van dakbeschot; waar nodig onder de panlatten uitvullen.

De h.o.h. afstanden van de tengels en de afmetingen van panlatten zijn afhankelijk van:

- Het onderliggende dakbeschot of dakelement/daksegment;
- De dakhelling;
- Het windgebied (zie Bijlage C);
- Het merk en type leipan.

De maximale h.o.h. afstanden van de tengels en de bijhorende minimale panlatafmetingen zijn weergegeven in artikel 5.4.3.2 en 5.4.3.3.

Voor elk leipanmodel worden in de technische verwerkingsvoorschriften de (maximale) panlatafstanden voorgeschreven. Deze dienen te worden opgevolgd.

5.5.2.4 Aanbrengen ondervorsten

De ondervorsten dienen in verwerkte toestand zelfventilerend te zijn waarbij in acht wordt genomen dat de capaciteit afgestemd is op de toe te passen daklengte van dakvoet naar nok. Voor bepaling minimale ventilatiecapaciteit per dakvlak zie artikel 5.5.4.

De ondervorsten dienen de ruitersplank geheel af te dekken.

5.5.2.5 Verwerking van zink en koper

Voor de verwerking van zink en koper dient de deel-BRL 5212-01; Zinken en koperen dak-, gevel- en gootbekledingen gevolgd te worden.

Voor verwerking op monumenten wordt dient de deel-BRL 5212-03; Zinken, koperen en loden dak-, gevel- en gootbekledingen op monumenten gevolgd te worden.

5.5.2.6 Verwerking van lood

Voor de verwerking van lood dient de deel-BRL 5212-02; Loden dak-, gevel- en gootbekledingen gevolgd te worden.

Voor verwerking op monumenten wordt dient de deel-BRL 5212-03; Zinken, koperen en loden dak-, gevel- en gootbekledingen op monumenten gevolgd te worden.

5.5.2.7 Inwerken dakramen in de schubvormige dakbedekking

De toepassing van dakramen is gebonden aan maximale en minimale dakhellingen (meestal tussen de 20° en 50°). Buiten deze dakhellingen zijn speciale voorzieningen nodig. Raadpleeg hiervoor de verwerkingsvoorschriften van de betreffende producent.

Zorg boven het dakraam voor een extra waterkerende voorziening, breder dan de dakdoorbreking ten behoeve van de afvoer van eventueel lekwater. Aan de onderzijde van het dakraam de dakpannen bij voorkeur niet zagen. Dit kan worden vermeden door de plaats van het dakraam te bepalen aan de hand van de pannenmaat.

Bij toepassing van leipannen de gootstukken 10mm verdiept aanbrengen teneinde oplopen van de leipannen naast het dakraam te voorkomen.

5.5.3 Verankering

Conform het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) moet de dakbedekking worden verankerd zoals aangegeven in NEN 6707 "Bevestiging van dakbedekkingen - Eisen en bepalingsmethoden". Op basis van deze norm is de Nederlandse Praktijk Richtlijn (NPR) 6708 "Bevestiging van dakbedekkingen- Richtlijnen" opgesteld.

Indien men de schubvormige dakbedekking verankert conform deze NPR mag worden aangenomen dat aan de eisen uit het Bbl wordt voldaan.

Deze NPR is van toepassing op dakhellingen kleiner van 75°. Voor dakhelling van 75° en groter dient het advies van de fabrikant te worden opgevolgd.

Aandachtspunt: Een NPR heeft geen status bij geschillen, schadegevallen en dergelijke. Daar zal altijd de NEN 6707 als beoordelingsgrondslag worden gehanteerd.

Conform artikel 2 van de Woningwet, dient bij een aanvraag omgevingsvergunning onder andere een berekening van de verankering en de bevestiging van de dakbedekking ingeleverd te worden, zowel bij nieuwbouw als bestaande bouw.

Indien geen aanvraag omgevingsvergunning vereist is (bijvoorbeeld bij melding plichtige bouwwerken) dient men echter wel altijd aan dezelfde eisen te voldoen.

Een instructie hoe verankerd dient te worden hoort op het project aanwezig te zijn. Een voorbeeld van zo'n instructie is als Bijlage II opgenomen.

In elk geval dienen, indien van toepassing, de navolgende gegevens in de instructie te zijn aangegeven:

- Projectomschrijving;
- Windgebied I, II of III, zie Bijlage III;
- Bebouwd, onbebouwd of kustgebied;
- Dakvormen en dakhelling(en);
- Hoe en in welke mate in de verschillende zones de pannen en hulpstukken moeten worden verankerd;
- Afmetingen van de zones;
- Toe te passen verankeringsmiddelen, type omschrijving en rekenwaarde van de bevestiging;
- Waarop de gegevens zijn gebaseerd;
- Aanvullende voorschriften van de fabrikant.

De navolgende paragrafen geven per hulpstuk of detail aan op welke wijze en met welke materialen minimaal verankerd dienen te zijn. Aanvullend advies van de fabrikant kan van toepassing zijn en dient te worden opgevolgd.

5.5.3.1 Verankering dakvlakken

Met gebruik van NPR 6708 dient op de normaal gebruikelijke wijze de verankering van de leipannen te worden berekend.

Nadat de optredende kracht van de windzuiging is bepaald in N/m^2 dient dit verminderd te worden met het gewicht per m^2 van de leipannen.

Wat overblijft aan windzuiging dient niet zoals gebruikelijk te worden gedeeld door de rekenwaarde voor de verankering van de leinagel, maar dient te worden bepaald op basis van navolgende tabel.

Tabel 2: verankering leipannen (met 1 leinagel 3 x 40 mm met gekartelde stift per leipan zie 5.2.5.3)

Optredende windbelasting na aftrek van gewicht leipannen in N/m^2	Aantal toe te passen leinagels *
0 tot $690 N/m^2$	verankering 1 op 6
$691 N/m^2$ tot $1260 N/m^2$	verankering 1 op 3
$1261 N/m^2$ tot $2960 N/m^2$	verankering 1 op 1

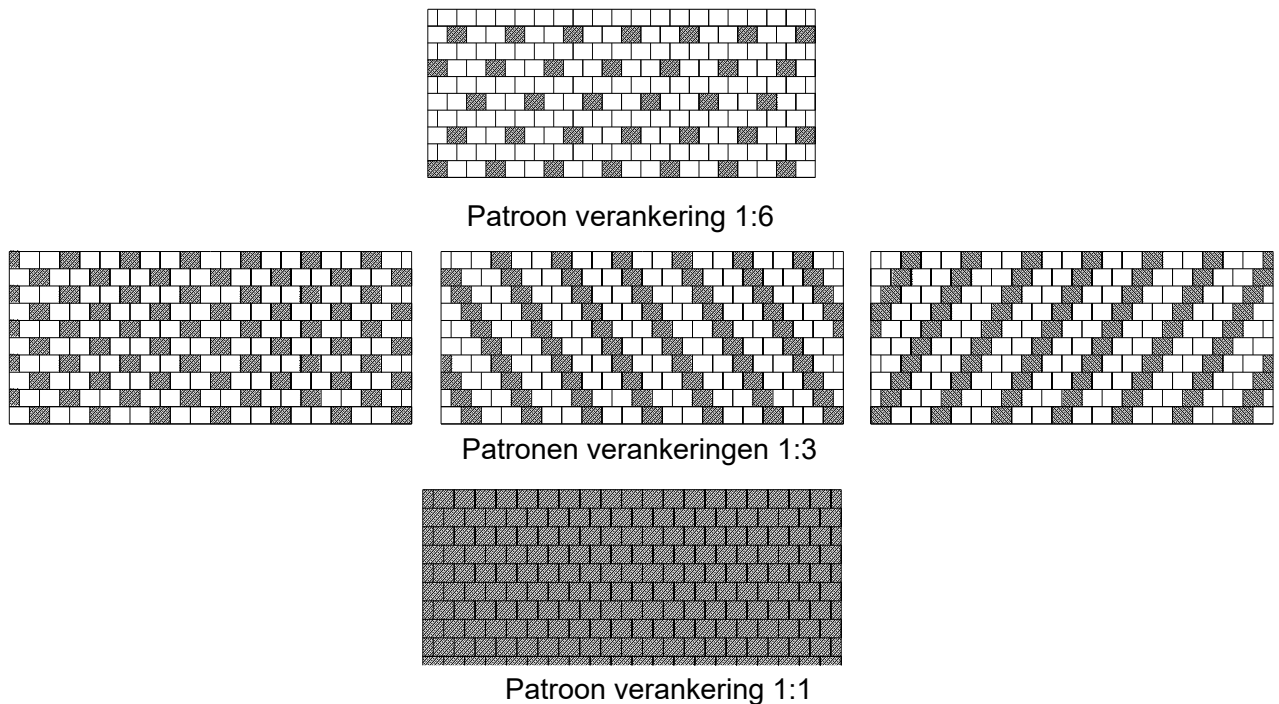
*Bevestiging middels 1 leinagel $\varnothing 3,0 \times 40$ mm met gekartelde stift per leipan

Opmerking

Indien meer windbelasting wordt berekend dan $2960 N/m^2$ dan dient de wijze van verankering in overleg met de producent te worden vastgesteld.

Leipannen zijn voorzien van 2 spijkergaten waarmee zij (door toepassing van nagels of schroeven) aan de ondergrond verankerd kunnen worden.

Figuur 1: Verankeringsschema's en patronen

Toelichting figuur 1: De donker gearceerde leien dienen verankerd te worden

5.5.3.2 Verankering langs dakranden en dakdoorbrekingen

Gevelpannen moeten altijd mechanisch worden bevestigd door middel van schroeven.

Deze eis is ook van toepassing op vorsten, hoekkeperleipannen, hoekkepervorsten, op maat gezaagde leipannen langs hoek- en kilkepers, dakdoorbrekingen en dakdoorvoeren.

Indien blijkt dat randzones moeten worden verankerd altijd 1 op 1 verankeren over een breedte conform verankeringsberekening. Zie ook het voorbeeld van een verankeringsformulier in bijlage 2.

5.5.3.3 Verankering van nokvorsten en hoekkepervorsten

Nokvorsten en hoekkepervorsten moeten zijn bevestigd met een bevestigingsmiddel met een rekenwaarde voor de weerstand tegen afwaaien van tenminste 800 N/m¹ (max. vorstbreedte 0,4m). Teneinde hieraan te voldoen dienen onderstaande verankeringen toegepast te worden.

Schubvorsten, begin- en eindvorsten en hoekkepervorsten dienen mechanisch te worden bevestigd met de voor de vorstpan bestemde vorsthaken (i.c.m. en rvs-schroef) of middels een RVS schroef met neopreen / EPDM volgring geplaatst in een geboord gat boven op de vorst.

Los bijgeleverde kopschildplaatjes bij schub-, begin- en eindvorsten bevestigen met rvs-schroef in de kop van de ruit.

5.5.3.4 Verankering rondom dakramen

Rondom de dakramen alle leipannen bevestigen met een koperen leinagel.

5.5.3.5 Verankering onder zonne-energiesystemen

De verankering van de leipannen onder de panelen van het zonne-energiesysteem dient conform paragraaf 5.5.3.1 uitgevoerd te worden.

5.5.4 Ventilatie

De ventilatie en doorstroming tussen dakbeschot en leipannen is nodig voor het drogen van beide materialen. Ventilatie ontstaat door voldoende "vrije tengelhoogte", instroomopening aan de voet van het dak en uitstroom aan de nok met diverse ventilerende constructies. Ventilatie van de dakspouw draagt ook zorg voor enige mate van drukvereffening bij windbelasting op daken. Verstoring (onderbreking of blokkering) van de ventilatie kan leiden tot stormschade.

Opbollende folie (t.g.v. overmatige vulling van het dakelement / daksegment) dient vermeden te worden. In voorkomende gevallen dient notitie gemaakt te worden op het IKB formulier en dient de rekenwaarde voor de berekening van de dakpanverankering met 400N/m^2 verhoogd te worden.

In voorkomende gevallen dient notitie gemaakt te worden op het IKB formulier en dient de rekenwaarde voor de berekening van de leipanverankering met 400N/m^2 verhoogd te worden.

5.5.4.1 Ventilatie bij de dakvoet

Bij leipannen is een minimale vrije tengelhoogte van 10 mm noodzakelijk.

Bij de dakvoet dient een uitlaat vrij te worden gehouden van minimaal 9.000 mm^2 (90 cm^2) per strekkende meter dakvoet (onderkant panlat - bovenkant dakbeschot).

Aan deze voorwaarden is onder meer voldaan indien er ventilerende latten of dakvoetprofielen worden aangebracht, die een vrije doorlaat van 9.000 mm^2 (90 cm^2) per m^1 toestaan.

Hier dient men ook de wering tegen ratten en muizen te waarborgen door middel van het toepassen van een vogelschroot of soortgelijk profiel, zodat er geen openingen ontstaan breder van 0,01 m.

5.5.4.2 Ventilatie in de nok

De minimale ventilatie aan de bovenzijde van een dakvlak per strekkende meter is $0,25\text{ ‰}$ van het dakoppervlak per m^1 dakbreedte.

Het wel of niet verplicht toepassen van ventilatiepannen hangt mede af van de constructie van de nok.

Indien de vorsten in de specie gelegd worden of de vorsten sluiten over de gehele breedte aan op de bovenste leipan, dienen altijd ventilatiepannen bijgeplaatst te worden. Deze steeds zo hoog mogelijk plaatsen.

Het aantal ventilatiepannen is afhankelijk van de uitkomst van de berekening in tabel 3.

Indien er een droge zelf ventilerende nokconstructie wordt toegepast zijn geen ventilatiepannen noodzakelijk indien de eigenschappen van de toegepaste ruitrol of -kap voldoen aan de uitkomst van de berekening in onderstaande tabel.

Tabel 3: Berekening ventilatieopening in de nok

Formule:	$F \text{ uitlaat nok} = 0,25 \times 1000 \times A \text{ dak (m}^2\text{)}.$
<u>F uitlaat nok:</u>	Het oppervlak van de ventilatieopeningen aan de nok van het dak in mm^2/m^1 (eenzijdig)
<u>A dak:</u>	Het dakoppervlak over een breedte van 1 m^1 gerekend (daklengte in $\text{m} \times 1\text{ m}^1$)

Controleer altijd of de opgegeven waarden van de fabrikanten overeenkomen met bovenstaande formule.

Rekenvoorbeeld :

Daklengte = 8 m

Dakbreedte (strook)= 1 m

Dakoppervlak (A dak) = 8 m²

F uitlaat nok = 8 x 0,25 x 1000 = 2000 mm² per dakvlak zijde

5.5.4.3 Ventilatie bij hoekkepers

Dakvlakken aansluitend aan hoekkepers dienen conform de berekening in artikel 5.5.4.2 geventileerd te worden. De benodigde ventilatiepannen dienen gelijkmatig langs de hoekkepers verdeeld te worden.

5.5.5 Maatvoering

5.5.5.1 Daklengte-indeling

De panlatten worden horizontaal en onderling evenwijdig geplaatst. De plaats van de onderste panlatten wordt bepaald door die van de onderste leipan en ingekorte leipan ten opzichte van de goot. Aan de goot wordt eerst begonnen met een ingekorte leipan welke door de 1^e leipannenrij volledig wordt afgedekt.

De plaatsing van bovenste panlat vanuit het noksnijpunt is afhankelijk van het type leipan (soort en uitvoering ophangnok) en de soort nokconstructie. Aan de nokzijde wordt de bovenste leipannenrij afgedekt met een rij ingekorte leien welke aan de bovenste leipannenrij wordt opgehangen. De positie van de ingekorte leipannen wordt verzekerd door de afdekkende vorsten.

Geadviseerd wordt de korte leipannen op de bovenste leipannen vast te lijmen ter voorkoming van schade door windbelastingen.

De werkelijke panlatafstand moet op een dusdanige wijze worden bepaald dat er geen leipannen behoeven te worden ingekort bij de nok of de goot. Met een smetlijn worden de bovenranden van de panlatten op de tengels gemerkt. Voor een correcte plaatsing van de leipannen moet de neus (of neuzen) volledig achter de panlat rusten.

5.5.5.2 Dakbreedte - indeling

Wanneer dakdoorbrekingen in het dakvlak voorkomen, is het meestal nodig de leipannen naast de doorbrekingen op de juiste maat te zagen of te knippen. Sluit hierbij eerst met hele en halve leipannen (80 mm) aan tegen de dakdoorbreking om vervolgens de aansluitende leipannen op maat te maken door zagen of knippen.

5.5.5.3 Breedte overdekking

Aansluitingen in de breedte richting van het dak waar de leipannen in breedte aangepast moeten worden (zoals bij hoekkepers, kilgoten, dakramen etc.) mogen deze pasdelen de breedte van 85 mm niet onderschrijden. Het is beter meerdere leipannen in breedte aan te passen waardoor een hogere regendichtheid bereikt wordt.

Minimale breedte leipan = 85 mm

Zijwaartse overdekking minimaal de helft van ½ leipanbreedte= 85: 2 = **42 mm**

Het toepassen van 1½ leipannen dient om esthetische redenen tot een minimum te worden beperkt en slechts in die gevallen te worden toegepast waar een standaard leipan onvoldoende breedte heeft (bijvoorbeeld leipannen met een breedte benodigd van bijvoorbeeld 180 mm of 200 mm). 1½ leipannen kunnen ook worden toegepast om pasleien te maken met een breedte van 165 mm tot 240 mm of voor speciale aansluitdetails (bijvoorbeeld verstek gezaagde leipannen op de hoekkeper.)

Opmerking:

Bij aansluitingen waar de leipannen schuin aangesneden moeten worden, moet dit met zo groot mogelijke leipan delen te geschieden, waarna zo spoedig mogelijk in verband teruggekomen dient te worden.

5.5.6 Detailafwerkingen

Bij de diverse aansluitingen wordt verwezen naar de details zoals opgenomen in bijlage I. Daarnaast worden in navolgende artikelen per detail een toelichting en/of randvoorwaarden gegeven.

5.5.6.1 Dakvoet/ gootconstructies

De exacte plaats voor de op één na onderste panlat (ingekorte leipan) en de tweede panlat (1e volle rij leipannen) moet volgens de algemeen geldende regel worden bepaald als de gootconstructie gedetailleerd is. De onderste panlat moet ca. 15 mm hoger zijn dan de overige panlatten om een leipan dikteverschil op te vangen. Hiermee wordt het dompen van de onderste rij leipannen voorkomen. De onderste rij leipannen dienen zodanig geplaatst te worden dat zij altijd hoger blijven dan de vooropstand van de goot. De opening tussen onderdak en dakbedekking moet van een bescherming tegen schadelijk en hinderlijk gedierte te worden voorzien (geen onafsluitbare openingen breder dan 0,01 m).

Let op dat door montage van de onderste panlat niet de ventilatie – en lekwaterafvoer doorlaat wordt beperkt of afgesloten. Toepassing van dakvoetprofielen met ventilerende panlat kunnen hier een uitkomst bieden.

5.5.6.2 Dakvoetbescherming

Aan de gootzijde is bescherming van het dakbeschot tegen weersinvloeden noodzakelijk. Hiervoor zijn diverse profielen beschikbaar, voorwaarde voor deze toepassing is dat de vrije ventilatie-opening niet wordt belemmerd en schadelijk en hinderlijk gedierte buiten de constructie blijven. Het toepassen van een muis- en vogelschroef met openingen niet breder dan 0,01 m is daartoe noodzakelijk.

5.5.6.3 Nokconstructies

In een nokconstructie dient een ruiters te worden toegepast. Het toepassen daarvan is echter afhankelijk van de bevestigingswijze van de nokvorsten. Een ruiters in massieve uitvoering kan de ventilatie belemmeren; het is daarom beter een open constructie met ruitersdragers toe te passen. De ruiters dient afdoende aan de dakconstructie te worden vastgezet met de daarvoor geëigende bevestigingsmiddelen, zoals ruitersbeugels e.d. met een rekenwaarde van minimaal 1000 N/m².

De ruiters dienen ongeschaafd tenminste 32 mm dik te zijn, terwijl in geschaafde uitvoering een minimale dikte van 28 mm vereist is.

Vorsten verankeren met een rekenwaarde van minimaal 800 N/m¹.

Droge zelfventilerende nokconstructie

Bij toepassing van een droge zelfventilerende nokconstructies (zoals een ondervorst en ondervorstband) dienen de vorsten op de leipannen te rusten.

Tussen onderkant vorst en bovenkant ruiters dient een vrije ruimte aanwezig te zijn van ten minste 5 mm en ten hoogste 10 mm.

De ruitershoogte dient te worden bepaald op basis van de verwerkingsvoorschriften van de desbetreffende producent van de leipannen.

Nokconstructie met mortel

Bij een nokconstructie afgewerkt met mortel dient deze maat zodanig gekozen te worden dat de ophangnokken van de leipannen en de overdekkende ingekorte leipannen nog juist tussen de ruiters en de bovenste panlat passen (zie details in bijlage 1)

Aanbrengen mortel

Wanneer er vorsten worden toegepast die worden aangesmeerd, dient er niet meer mortel te worden gebruikt dan nodig is om het bewegen van de vorsten te voorkomen. De mortel mag,

om scheurvorming te voorkomen, niet in aanraking komen met de onderliggende dakconstructie.

De mortel moet vooraf zodanig op de binnenzijde van de vorst en de bovenste rij pannen worden aangebracht, dat bij plaatsing van de vorsten mortel op mortel wordt gebracht. Onmiddellijk terug liggend afwerken en tijdens de verharding niet stoten of belasten. Vorsten alleen bij droog weer met mortel afwerken. De mortel moet zoveel mogelijk loodrecht op de leipannen (dus naar binnen ten opzichte van de vorst) worden aangebracht.

Nokvorsten verwerken in de richting tegengesteld aan de meest voorkomende windrichting. Indien een nokconstructie wordt afgewerkt met een mortel dienen extra ventilatievoorzieningen te worden aangebracht. Voor een vuistregel voor berekenen van het aantal ventilatiepannen wordt verwezen naar artikel 5.5.4.2. De ventilatiepannen of -kappen dienen zo hoog mogelijk in de nok te worden geplaatst.

In de handel zijn verschillende mortels t.b.v de afwerking van nok en hoekkeper leverbaar.

5.5.6.4 Plat-hellend

Dit detail kan uitgevoerd worden met een zelfventilerende nokconstructie in combinatie met vorsten en ondervorsten of ondervorstrollen. Andere detailoplossingen zijn eventueel ook mogelijk.

5.5.6.5 Hoekkepers

Deze aansluiting tussen twee dakschilden kan op diverse manieren worden uitgevoerd. In onderstaande hoofdstukken staan diverse manieren van verwerking van de leipannen ter plaatse van de hoekkeper omschreven:

- Met in verstek gezaagde 1½ leipannen en ingewerkt lood;
- Met gezaagde en dwars geplaatste 1½ leipannen en ingewerkt lood over een ruitelat;
- Met hoekkepervorsten in de specie geplaatst op de leipannen;
- Met ingewerkte hoekkeperleipannen;
- Met ingewerkte conische vorsten;
- Met vorsten en ondervorsten.

Bovenstaande detailleringen worden in navolgende artikelen behandeld.

Opmerking

De bij de hoekkeper in te korten leipannen worden afgetekend en met een steenzaag of pannentang op maat gemaakt. Men dient daarbij te zorgen dat de minimum breedte van de aansluitende leipan minstens de halve breedte van de leipan bedraagt.

Door invoegen van een op breedte aangepaste anderhalve leipan (breedte = ±250 mm) kan vermeden worden, dat de leipan in de breedte te smal wordt.

Bij toepassing van vorstpannen op de hoekkeper is een ruitel of noklat noodzakelijk. De vereiste ruitel dient in onderstaande details zodanig aan de ondergrond bevestigd te worden dat voldaan wordt aan een rekenwaarde van 1000N/m¹.

Bij toepassing van hoekkepervorsten wordt steeds begonnen met een hoekkeper-beginvorst. De vorsten moeten mechanisch worden bevestigd.

Het verdient aanbeveling om esthetische redenen geen anderhalve leipannen op volle breedte in te voegen.

5.5.6.6 Gezaagde 1½ leipannen en ingewerkt lood

Op de hoekkeper worden 1½ leipannen zodanig in verstek gezaagd dat deze 1½ leipannen van beide vlakken elkaar raken. De loodslabben dienen de, ter weerszijde van de hoekkeperlijn gezaagde 1½ leipannen, tenminste 80 mm, gemeten haaks op de zaaglijn, af te dekken. De lengte van de loodslabbe bedraagt minimaal de lengte vanaf bovenzijde panlat tot onderzijde overdekkende 1½ leipan – 10 mm (gemeten over de hoekkeperlijn). De loodslabben worden tussen de rijen leipannen ingewerkt en volgen de zaaglijn van de hoekkeper. Voor het inwerklood ten minste CODE15 groen (kg/m²) conform (laatst uitgebracht) informatieblad van Stichting Bouwlood gebruiken. De loodslabben volgen de onderlijn van de leipannen door middel van een verdekte verwerking. In plaats van loodslabben kunnen ook composiet materialen aangewend worden. De maatvoering en verwerking hiervan is gelijk aan de lood toepassing.

Deze oplossing is slechts mogelijk bij dakvlakken waarvan de hellingen gelijk, of nagenoeg gelijk, zijn. Bij ongelijke hellingen (max. 5° verschil) dienen de latafstanden zodanig gekozen te worden dat de onderzijde van de leipannen gelijk uit komen. (Latafstanden van de aansluitende dakvlakken kunnen een verschillende maatvoering hebben). Extra aandachtspunt hierbij is de plaatsing van de panlatten. Deze dienen als eerste op het meest flauw hellende dak te worden aangebracht (i.v.m. vereiste overlapping).

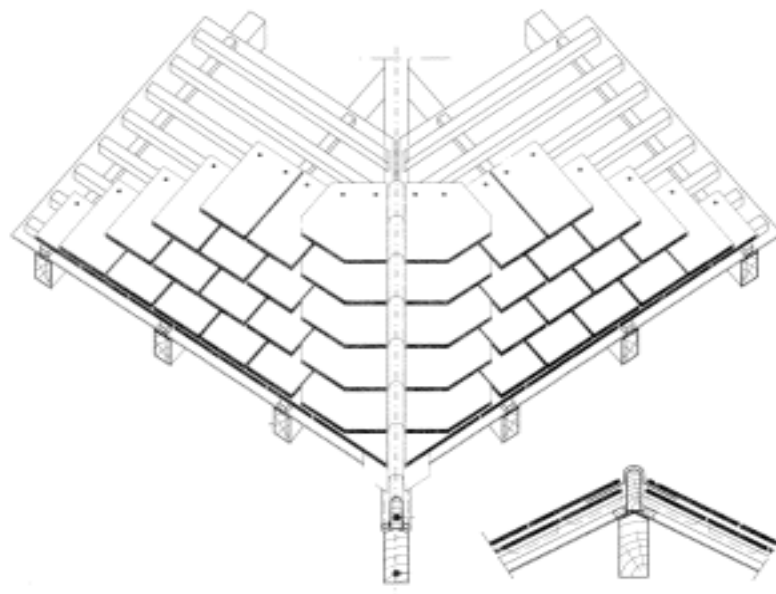
Aansluitende leipannen hebben een minimale breedte van tenminste ½ leipan breedte en overdekken de onderliggende leipannen tenminste de helft van de ½ leipanbreedte (minimaal 40 mm).

5.5.6.7 Gezaagde, dwars geplaatste 1½ leipannen en ingewerkt lood over een ruitlerlat

Deze oplossing kan worden toegepast bij twee aangrenzende dakschilden met gelijke helling. Op de hoekkeper wordt een afgeronde roef- of ruitlerlat geplaatst en worden de 1½ leipannen met hun langszijde tegen de roeflat geplaatst. De onder- en zijkanten van de 1½ leipannen moeten zodanig afgekort worden, dat enerzijds deze 1½ leipannen dezelfde overlapping als de aansluitende leipannen krijgen, terwijl anderzijds direct in ½-steens verband gekomen wordt, terwijl de volle lengte van deze in stand blijft (zie figuur 2). De vorm van deze gezaagde “hoekkeperpan” is afhankelijk van de hellingsgraad van de hoekkeperlijn.

Tussen de rijen leipannen langs hoekkeper en over de roeflat worden loodslabben (vliegers) van ten minste CODE 18 geel (kg/m²), conform (laatst uitgebracht) informatieblad van Stichting Bouwlood NHL 18, ingewerkt. De loodslabben overlappen de leipannen 80 mm voorbij de roeflat. De lengte hiervan bedraagt het zichtbare deel van de leipan plus 50 mm onder de bovenliggende leipan. De loodloketten worden op de roeflat vastgezet, bijvoorbeeld met RVS nagels. Ze worden verdekt verwerkt en volgen de afgesneden hoek van de hoekkeperpan. In plaats van loodslabben kunnen ook composiet materialen aangewend worden.

Figuur 2:

5.5.6.8 Hoekkepervorsten in de specie geplaatst op de leipannen

Deze oplossing kan worden toegepast bij aansluitende dakvlakken met zowel gelijke dakhelling als met ongelijke hellingen.

Bij de verwerking dient de zaaglijn zo dicht mogelijk tegen de as van de hoekkeperlijn te liggen. Om het gebruik van kleine stukjes leipan te vermijden moeten 1½ leipannen toegepast worden.

Bij gebruik van mortel dient te worden aangetoond, dat de rekenwaarde van de bevestiging minimaal 800N/m¹ bedraagt. Indien dit niet het geval is, moeten mechanische bevestigingsmiddelen met een gezamenlijke rekenwaarde van 800 N/m¹ worden toegepast.

De mortel dient overeenkomstig artikel 6.3.6.3 aangebracht te worden en direct na te zijn aangebracht, afgewerkt te worden.

Het toepassen van een ruitconstructie is hierbij vereist.

5.5.6.9 Ingewerkte conische hoekkepervorsten

Deze oplossing kan worden toegepast bij twee aangrenzende dakschilden met een maximaal hellingsverschil van 15°. Het is hierbij zaak de panlatafstanden van de aansluitende dakvlakken zodanig te kiezen dat de onderzijde van de aansluitende leipanrijen met elkaar strookt. De verdeling van de panlatten dient aangevangen te worden op het meest flauw hellende dak. Al de conische hoekkepervorsten worden geschroefd op de hoekkeperuitter, waarvan de bovenzijde gelijk, of eventueel iets hoger, moet liggen dan de bovenkant van de panlat. De leipan naast de conische hoekkepervorst is een hele of anderhalve leipan (afhankelijk van de dakhelling); welke op maat tegen de conische hoekkepervorst aan gezaagd wordt. De onderzijde van de conische hoekkepervorst dient te stroken met de onderzijde van de aansluitende leipanrijen ter weerszijde van de hoekkeper.

5.5.6.10 Ingewerkte hoekkeperleipannen

Het toepassen van ingewerkte hoekkeperleipannen is mogelijk indien beide dakschilden dezelfde helling hebben. Hiervoor bestaan hulpstukken van 35°, 45° en 55°.(het verdient aanbeveling vooraf informatie in te winnen bij de producent).

Bij deze uitvoering dienen de panlatten ter weerszijde van de hoekkeper exact op dezelfde plaats gesitueerd te zijn. De hoekkeperleipannen worden geschroefd op een hoekkeperlat. De bovenzijde hiervan dient op het zelfde niveau van de panlatten te liggen.

De naast de hoekkeperlei gesitueerde leipan is een hele leipan; de daarnaast liggende wordt zo nodig in breedte aangepast. De onderzijde van de hoekkeperlei dient te stroken met de onderzijde van de leipannen van beide aansluitende dakvlakken.

Aansluitende leipannen hebben een minimale breedte van tenminste ½ leipan breedte en overdekken de onderliggende leipannen, in de breedte, tenminste de helft van ½ leipanbreedte.(42 mm).

5.5.6.11 Vorsten met ondervorst geplaatst op de leipannen

Deze oplossing wordt toegepast bij aansluitende dakvlakken met gelijke en ongelijke dakhellingen. Bij de verwerking dient de zaaglijn zo dicht mogelijk tegen de as van de hoekkeperlijn te liggen. Om het gebruik van kleine stukjes leipan te vermijden moeten waar nodig, op breedte gezaagde, 1½ leipannen worden toegepast. Begonnen wordt steeds met een hoekkeper-beginvorst.

5.5.6.12 Verholen goten

De constructie van de verholen goot dient te voorkomen dat stuifsnieuw en eventueel lekwater de constructie binnendringt. Bij toepassing van verholen goten bij dakhellingen ≤ 15° en ≥ 50° dient de opstand minimaal 20 mm te bedragen. Uitgebreide verwerkingsvoorschriften staan omschreven in de BRL 5212-01.

Om inregenen en capillaire werking bij de verholen goot te voorkomen moeten de leipannen zijdelings minimaal 30 mm voorbij het einde van de panlat doorlopen.

Om indringen van ratten en muizen te voorkomen dienen de pannen maximaal 10 mm van het opgaand werk geplaatst of geslepen te worden. Indien deze ruimte groter is dan 10 mm dienen er ongedierte- en vogelwerende voorzieningen getroffen te worden.

5.5.6.13 Dakdoorbrekingen en doorvoeren

Dakdoorbrekingen (zoals schoorstenen en dakkapellen) en doorvoeren dienen aan de buitenzijde waterkerend te worden afgewerkt op of ingewerkt in de schubvormige dakbedekking op dak of gevel.

Indien de dakdoorbreking lager dan de nok door het dak of gevel komt wordt aan de bovenkant een zalinggoot gemaakt van lood of zink met voldoende opstand.

Zorg boven de zaling voor een extra waterkerende voorziening, breder dan de dakdoorbreking, ten behoeve van de afvoer van eventueel lekwater.

5.5.6.14 Toe- en afvoer van buitenlucht ten behoeve van ventilatie benoemde en onbenoemde ruimten onder de kap.

Voor toevoer en afvoer van buitenlucht ten behoeve van onder andere WTW (**W**armte **T**erug **W**in) installaties en natuurlijke ventilatie van benoemde en onbenoemde ruimten dient de uitmonding altijd boven het leipannendak of de gevel te eindigen, conform NEN 1087. De doorbreking van de dakbedekkingsconstructie dient naast luchtdicht tevens waterkerend afgewerkt te worden.

5.5.6.15 Riool-ontluchtingspannen

Tussen de riool-ontluchtingsleiding en de rioolontluchtingspan dient een luchtdichte en waterkerende aansluiting tot stand te worden gebracht welke altijd boven de pannenbedekking dient te eindigen, conform NEN 1087. Voor toepassing van de rioolontluchtingspan zie NEN 3215. De doorbreking van het onderdak dient naast luchtdicht tevens waterkerend afgewerkt te worden.

5.5.6.16 Zonne-energiesystemen (indak)

Rondom de indaksystemen voor zonne-energie de leipannen standaard mechanisch bevestigen aan de ondergrond middels panhaken en/ of RVS schroeven met neopreen / EPDM volgring.

De ventilatiemogelijkheden onder het systeem, ter plaatse van de tengelhoogte, mogen door het indakstelsel niet worden belemmerd of geblokkeerd.

5.5.6.17 Inwerken haken t.b.v. zonne-energiesystemen

De haken dienen aan de onderliggende constructie te worden bevestigd en mogen geen puntbelasting veroorzaken op de onderliggende leipan.

5.5.6.18 Muurspouw kopgevel

In geval van een gemetseld binnen- en buitenspouwblad mag de luchtstroom van de muurspouw (indien aanwezig) niet in open verbinding staan met de luchtstroom van de dakspouw. De luchtstromen dienen te worden gescheiden, bijvoorbeeld door middel van een strook minerale wol klemmend in of op de spouw aan te brengen. Eventuele ventilatie van de muurspouw valt niet onder de verantwoordelijkheid van de certificaathouder.

Ook in het geval van een met schubvormige dakbedekking bedekte kopgevel mag de luchtspouw niet verbinding staan met de dakspouw. De ventilatie van deze gevel dient separaat te worden geregeld en valt onder verantwoording van de certificaathouder.

5.5.6.19 Woningscheidende wand (wsw)

Indien er een dakconstructie is toegepast welke is voorzien van een kwaliteitsverklaring dient de woningscheiding uitgevoerd te worden conform bijhorend detail.

Indien echter een minerale wolbarrière ten behoeve van de geluidsisolatie tussen de panlatten wordt toegepast, dient rekening gehouden te worden met een extra verankering van de pannen van 400 N/m² hier ter plaatse.

Bij een spouwmuurconstructie als woningscheiding mag deze spouw niet in open verbinding staan met de dakspouw. De spouw dient luchtdicht te worden afgesloten, bijvoorbeeld door middel van een strook minerale wol, verpakt in dampremmende folie, klemmend in de spouw aan te brengen. Dit geldt eveneens voor details met de chaperonpan, zie NPR 6708, artikel 5.8.5.

Ter plaatse van de woningscheidende wand dient de dakconstructie (met uitzondering van de leipannenbedekking) als geheel ontkoppeld te zijn met de aangrenzende woning en te zijn afgewerkt met brandvertragende materialen. Als hieraan niet kan worden voldaan, is de certificaathouder verplicht om de opdrachtgever schriftelijk te informeren kan er niet worden gestart met de werkzaamheden. Onderbreek ter plaatse van de woningscheiding dus altijd alle panlatten, de gootplank en de ruitersplank.

5.5.7 Dakranden

Dakranden zorgen voor een regendichte overgang tussen gevel en dak. Er zijn verschillende mogelijkheden, te weten:

- De dakrand zonder of met overstek;
- De afwerking met gewone leipannen, met gevelpannen, of met een boeiboord afgewerkt met een verholten goot;
- Schuine gevelaansluiting;
- Aansluitingen met opgaand metselwerk.

Bij een spouwmuurconstructie mag de luchtstroom van de muurspouw (indien aanwezig) niet in open verbinding staan met de luchtstroom van de dakspouw. De luchtstromen dienen te worden gescheiden, bijvoorbeeld door middel van een strook minerale wol klemmend in of op de spouw aan te brengen.

5.5.7.1 Dakranden met gevelpannen

Gevelpannen dienen altijd mechanisch te worden bevestigd door middel van RVS schroeven met een lengte van tenminste 40 mm. Wanneer de daartoe benodigde gaatjes niet fabrieksmatig zijn aangebracht moeten deze tijdens het werk worden geboord. De dakrand kan worden uitgevoerd met :

- Afwisselend een gevelpan en een gewone leipan. Hierbij dienen de leipannen aan de buitenzijde parallel met de onderliggende gevelpan, te worden afgeslepen; in deze uitvoering worden halve gevelpannen toegepast. Het halfsteens verband wordt hier bereikt door leipannen in breedte op maat te slijpen. Waar mogelijk verdient het de voorkeur de tussenliggende leipannen uit 1½ leipannen te vormen vanwege het ½ steens verband.
- Volledige afwerking met gevelpannen, uitvoering vindt plaats met zowel hele als halve gevelpannen (links en rechts). Hierbij wordt door de gegeven uitvoering tevens direct het halfsteens verband bereikt. Speling in de breedte richting kan bereikt worden door, afhankelijk van constructiebreedte aan te vangen of te eindigen met afwisselend hele of halve gevel-leipannen.

5.5.7.2 Dakranden zonder gebruik van gevelpannen

Indien de dakrand zonder gebruik van gevelpannen wordt uitgevoerd, dan kan dit met een boeiboord tegen de gevel en ingewerkte loodslabben tussen de leipannen. De tegen het boeiboord aansluitende leipannen kunnen uit hele en halve leipannen bestaan. Beide dienen in dit detail met schroeven of schroefnagels verankerd te worden.

5.5.7.3 Gerende gevel

De regendichtheid van gerende gevels kan worden uitgevoerd met een verholen goot of loden loketten met loodstrook. De schuine dakranden worden dan als (halve) gezaagde kilgoten uitgevoerd. Gezaagde leipannen worden steeds genageld of geschroefd. In geval van een verholen goot en afhankelijk van de mate van gering van de gevel kan deze aansluiting als volgt worden uitgevoerd:

- Door naast de verholen goot met een gezaagde leipan of anderhalve leipan, die repeterend van dezelfde afmeting dient te zijn, te eindigen. Hierop aansluitend wordt vervolgens eerst een hele leipan aangesloten. Vervolgens dient in het halfsteens verband gedekt te worden, waarbij de minimale leipan breedte de maat van $\frac{1}{2}$ leipan niet mag onderschrijden.
- Door naast de verholen goot, om de rij, afwisselend hele en anderhalve leipannen te plaatsen, welke steeds van dezelfde afmetingen zijn. Bij een juiste geringe schuinite kan hiermee, in voorkomende gevallen, tevens direct het halfsteens verband bereikt worden. (Meestal bij steil hellende daken). In andere gevallen dienen, als bij de uitvoering met repeterende hele of anderhalve leipannen, door middel van zaagwerk in halfsteens verband gedekt te worden.

5.5.8 Kilgoten

De constructie van de kil dient te voorkomen dat stuifsnieuw en eventueel lekwater de constructie binnendringt. Bij toepassing van kilgoten bij dakhellingen $\leq 15^\circ$ en $\geq 50^\circ$ dient de opstand van de kilgoot minimaal 20 mm te bedragen. Uitgebreide verwerkingsvoorschriften staan omschreven in de BRL 5212-01.

Om inregenen in de kil te voorkomen moeten de pannen minimaal 50 mm over de zoomlat doorlopen boven de kilgoot.

Om schadelijk en hinderlijk gedierte te weren dient aan weerszijden van de kil een vogelschroot of vogel-muisschroot te worden toegepast.

Bij de bevestiging van leipannen en -delen langs de kilgoot dienen kleine stukjes leipan zo veel mogelijk worden vermeden door gebruik van bredere leipannen.

De afstand tussen de leipannen links en rechts van de kilgoot dient 100 mm te bedragen. Dit geeft de gelegenheid om de kilgoot goed bereikbaar te houden voor onderhoudswerkzaamheden.

5.5.8.1 Open kilgoot

De open kilgoot geldt voor alle dakhellingen en is gemakkelijk te plaatsen in vergelijking met de andere oplossingen. Te kleine openingen geven vaak aanleiding tot verstopping en bemoeilijken het reinigen van de kilgoot. De kilgoot bestaat veelal uit zink, koper, lood of kunststof. Ter voorkoming van inwateren in de kil moeten de leipannen minimaal over de kilgootrand heen steken en het onderliggende houtwerk tenminste 30 mm afdekken. De gezaagde leipannen welke op de kilgoot aansluiten dienen steeds van hetzelfde formaat te zijn. Bij steile dakhellingen wordt deze aansluitende leipan uit hele leipannen afgewisseld met $1\frac{1}{2}$ leipannen gezaagd terwijl bij flauw-hellende daken deze standaard uit $1\frac{1}{2}$ leipan worden gezaagd. Aansluitend wordt eerst een hele leipan geplaatst waarna met een op breedte aangepaste leipan in het halfsteens verband verder wordt gedekt. Ook hier geldt dat de minimale leipanbreedte ten minste uit $\frac{1}{2}$ leipan dient te bestaan terwijl de zijdelingse overdekking daar minimaal de helft hiervan dient te zijn (42 mm).

Men dient voorzieningen te treffen met betrekking tot de wering van schadelijk en hinderlijk gedierte door toepassing van bijvoorbeeld een vogel/muisschroot profiel aan weerszijden van de kil (openingen niet breder dan 0,01 m). Bij een open kilgoot dient de opening tussen de leien ter weerszijde minimaal 100 mm te zijn (in verband met schoonmaken goot). De leipannen naast de kil worden gezaagd volgens een lijn evenwijdig aan de kil.

5.5.8.2 Gesloten kilgoot met gezaagde leipannen en ingewerkt lood

Deze oplossing uitgevoerd bij aangrenzende dakschilden met gelijke helling. De tengels en panlatten worden tot de as van de kilgoot geplaatst. De leipannen van beide dakvlakken worden parallel aan de as van de kilgoot afgezaagd. De onzichtbaar ingewerkte trapeziumvormige vliegers van lood minimaal CODE 15 groen (kg/m²) dienen in elke rij te worden ingewerkt. De minimum breedte van de loodvlieger is tweemaal 80 mm. De lengte moet overeenkomen met de leipanlengte verminderd met 10 mm. De breedte dient evenwijdig aan de langsijde van de leipan te lopen. Op maat gezaagde leipannen dienen geschroefd of genageld te worden. In plaats van loodslabben kunnen ook composietmaterialen aangewend worden. Voorwaarde is dat de leipannen hierdoor niet opgelicht worden.

5.5.8.3 Gesloten kilgoot met ingewerkte kil-leipannen

Deze oplossing kan worden toegepast in geval van twee aangrenzende dakvlakken met gelijke helling van 35°, 45° en 55° (afhankelijk van fabricaat). De panlatten dienen van beide dakvlakken exact op dezelfde maat geplaatst te zijn. Ook hier geldt dat naast de kil-leipan eerst een hele leipan geplaatst wordt, waarna de aansluitende leipannen eventueel in de breedte versmald worden. De naast de kil-leipan geplaatste leipan dient, d.m.v. 2 leinagels verankerd te worden teneinde de kil-leipan op de plaats te zekeren (uitzakken door ontbreken ophangnokken).

5.5.8.4 Doorgedekte kilgoot met hol lopende panlatten en leipannen

Hierbij zijn 2 uitvoeringsmogelijkheden:

- De kilgoot wordt in 2 gedeelten geknikt;
- De kilgoot loopt hol. In beide gevallen wordt de kilgoot (afhankelijk van de dakhelling en goothoek) door een strook hechthout of multiplex, minimaal 2,5 maal de standaard leipانبreedte op de panlatten geplaatst.

Bij het in 2 delen knikken worden de panlatten van het ene naar het andere dakvlak gevoerd. Hierbij dienen de panlatten steeds in elkaars verlengde te liggen (zie tekening 5 e).

Bij de rondlopende kil worden i.p.v. panlatten dunne stroken hout van panlatbreedte met een dikte van ca. 5-7 mm door de kilgoot gebogen (3-4 stroken over elkaar) zodat een panlatdikte bereikt wordt. (Zie tekening 5d in Bijlage 1). De leipannen worden bij deze uitvoering "rondgedekt", waarbij deze taps en/of in de breedte aangepast worden. Het verspringen van de verticale naden tussen boven- en onderliggende leipannen dient minimaal 30 mm te zijn. Tussen de leipan rijen worden verdekt stroken lood, EPDM of ander composietmateriaal verwerkt teneinde voorkomend lekwater terug te voeren op het leipannen dak.

5.5.9 Opslag

Leipannen aangevoerd op pallets of pakketten dienen op een vaste vlakke en droge ondergrond te worden geplaatst. Bij keramische leipannen geldt aanvullend dat de pakketten of pallets zo dienen te worden geplaatst dat bij het uitnemen de mogelijkheid voor een goede menging ontstaat. Raadpleeg de voorschriften van de fabrikant of de pallets op elkaar geplaatst mogen worden.

Hulpmaterialen in droge ruimten opslaan.

5.5.10 Transport op de bouwplaats

Transport op de bouwplaats (van opslag het dak op) dient te geschieden met daarvoor geschikt materieel. Plaatsen van gehele pallets of pakketten op steigers of daken is toegestaan, mits aan de veiligheidseisen wordt voldaan. Zorg ervoor dat er uit verschillende pakketten gesorteerd kan worden tijdens het aanbrengen van de keramische leipannen.

5.5.11 Maatregelen ten aanzien van klimatologische omstandigheden

Tijdens de bouwfase dient men zorg te dragen dat, ten gevolge van wind de leipannen en hulpstukken niet van het dak kunnen waaien.

Tijdens vorst mogen vorsten niet aangesmeerd worden met cementmortel. Verpakkingen zo goed mogelijk intact houden of zorgen voor afdekking.

5.6 Eisen te stellen aan de oplevering

Aanvullend op de BRL 1513-00 geldt:

Tijdens de controle voorafgaand aan de oplevering dienen de volgende zaken te worden gecontroleerd en vastgelegd:

- Zijn de voorgeschreven verankeringen aangebracht;
- Is de voorgeschreven ventilatie aanwezig (ventilatiepannen);
- Is er visuele schade aan de schubvormige dakbedekking;
- Is er niet te ruim gedekt, voldoende overlap en liggen de leipannen en hulpstukken goed;
- Zijn de afdichtingen goed aangebracht bij aansluitingen, doorvoeren e.d.;
- Zijn de dakdoorbrekingen goed aangebracht; met name ten aanzien van de verankering en het te lood staan;
- Is de dakbedekking vrij van (slijp)stof of andere restmaterialen;
- Zijn de aansluitende gebouwonderdelen vrij van (slijp)stof en restmaterialen.

Indien afwijkingen of tekortkomingen worden geconstateerd, dienen deze te worden hersteld / gecorrigeerd alvorens er kan worden vastgesteld dat aan de eisen van de BRL wordt voldaan.

Bij de oplevering stelt de certificaathouder aan de opdrachtgever een dossier met de resultaten van de project gerelateerde kwaliteitscontrole ter beschikking. Dit dossier is gebaseerd op de bedrijfsinterne controles die onderdeel vormen van de interne kwaliteitsborging (het IKB-schema), toont de as built kwaliteit aan en omvat minimaal de volgende onderdelen:

- IKB controle(s) voorafgaand aan de uitvoering (conform artikel 5.4 en ondersteund door beeldmateriaal);
- IKB controle(s) tijdens de uitvoering (conform artikel 5.5 en ondersteund door beeldmateriaal);
- Indien van toepassing uitgevoerde corrigerende maatregelen inclusief de schriftelijke melding(en) daaromtrent (conform artikel 6.3 en ondersteund door beeldmateriaal);
- Beschikbare productdocumentatie en -garantieverklaring van producten waarvan levering tot de eigen opdracht behoren.

De certificaathouder dient een documenten ter beschikking te stellen aan de opdrachtgever met daarin opgenomen aan welke onderhoudsvoorwaarden het gemaakte werk onderhavig is.

6. Eisen aan certificaathouder en het kwaliteitssysteem

6.1 Algemeen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.2 Eisen aan de certificaathouder

6.2.1 Uitvoering onder procescertificaat

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.2.2 Realisatieproces

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.2.3 Eisen ten behoeve van toelating tot en continuering van het certificaat

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.3 Eisen te stellen aan het kwaliteitssysteem

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.3.1 Eisen t.a.v. het IKB-dossier

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.3.2 Melding en registratie van projecten

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.3.3 Maatregelen bij niet-overeenkomstige processen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.3.4 Klachtbehandeling

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.3.5 Beheerder kwaliteitssysteem

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.3.6 Beheer van documenten en registraties

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.4 Eisen te stellen aan de schriftelijke vastlegging

6.4.1 Opdracht

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.4.2 Tijdens het werk

Geen aanvulling op BRL 1513-00

6.4.3 Oplevering

Geen aanvulling op BRL 1513-00

7. Externe conformiteitsbeoordelingen

7.1 Algemeen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

7.2 Toelatingsonderzoek

Geen aanvulling op BRL 1513-00

7.3 Omvang toelatingsonderzoek

Geen aanvulling op BRL 1513-00

7.4 Periodieke beoordeling na toelating

Geen aanvulling op BRL 1513-00

7.5 Omvang periodieke beoordeling

7.5.1 Aard en frequentie kantooraudits

Geen aanvulling op BRL 1513-00

7.5.2 Aard en frequentie projectaudits

Geen aanvulling op BRL 1513-00

7.6 Tekortkomingen

7.6.1 Categorieën

Geen aanvulling op BRL 1513-00

7.6.2 Weging van tekortkomingen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

7.6.3 Opvolging van tekortkomingen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

7.6.4 Sanctie procedure

Geen aanvulling op BRL 1513-00

7.7 Opschorting procescertificaat

Geen aanvulling op BRL 1513-00

8. Eisen te stellen aan de certificatie-instelling

8.1 Algemeen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

8.2 Certificatiepersoneel

8.2.1 Classificatie

Geen aanvulling op BRL 1513-00

8.2.2 Competentiecriteria certificatiepersoneel

Geen aanvulling op BRL 1513-00

8.2.3 Kwalificatie certificatiepersoneel

Geen aanvulling op BRL 1513-00

8.3 Dossier toelatingsonderzoek en periodieke beoordelingen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

8.4 Beslissingen over KOMO-procescertificaat

Geen aanvulling op BRL 1513-00

8.5 Rapportage aan het College van Deskundigen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

8.6 Interpretatie van eisen

Geen aanvulling op BRL 1513-00

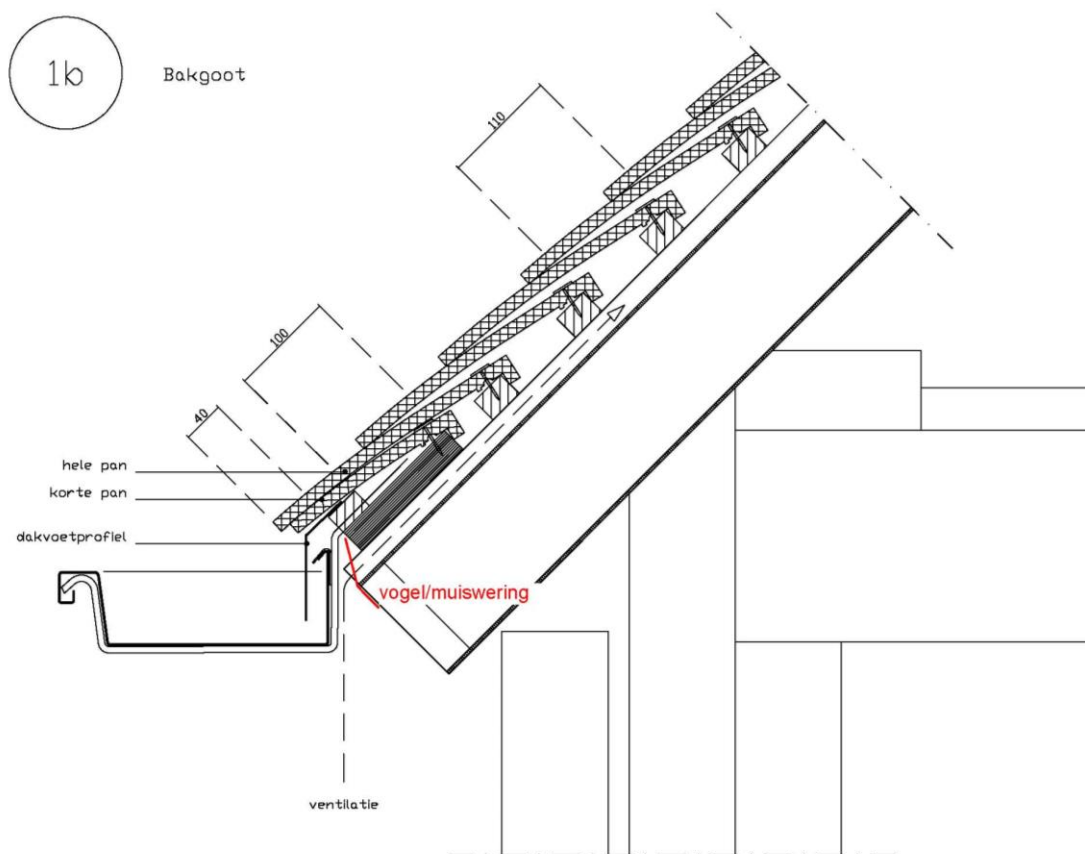
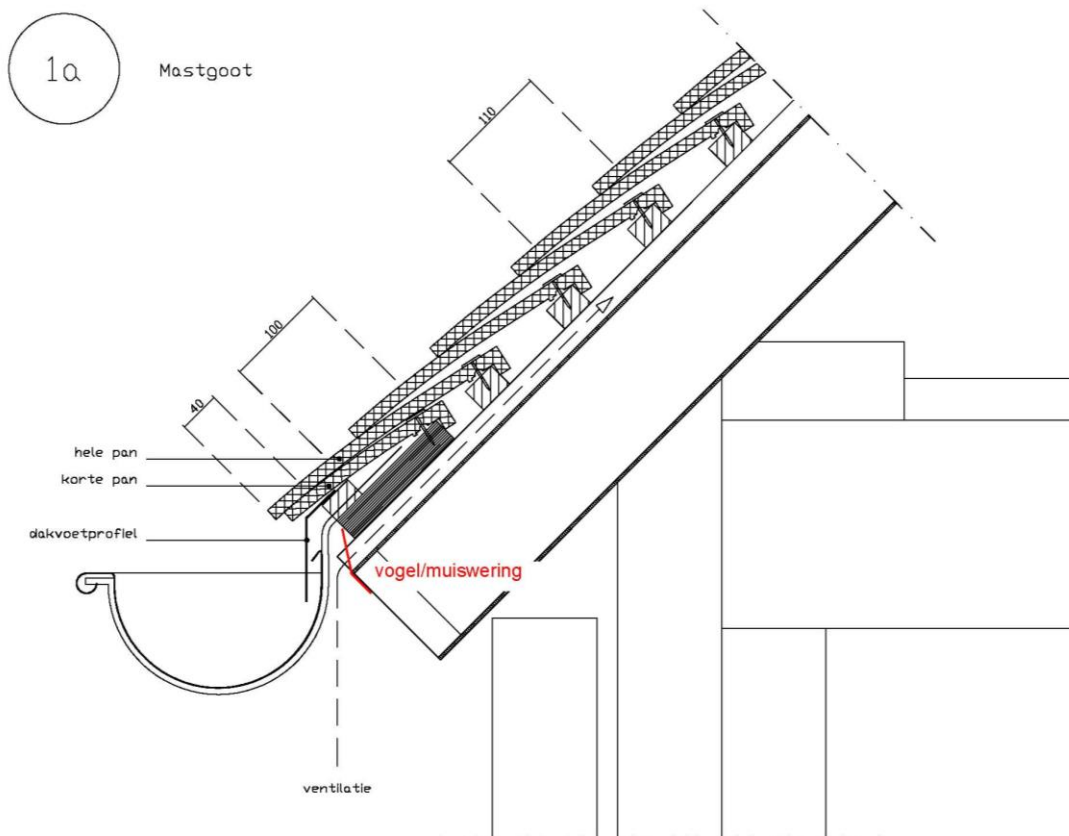
9. Documenten lijst

Geen aanvulling op BRL 1513-00

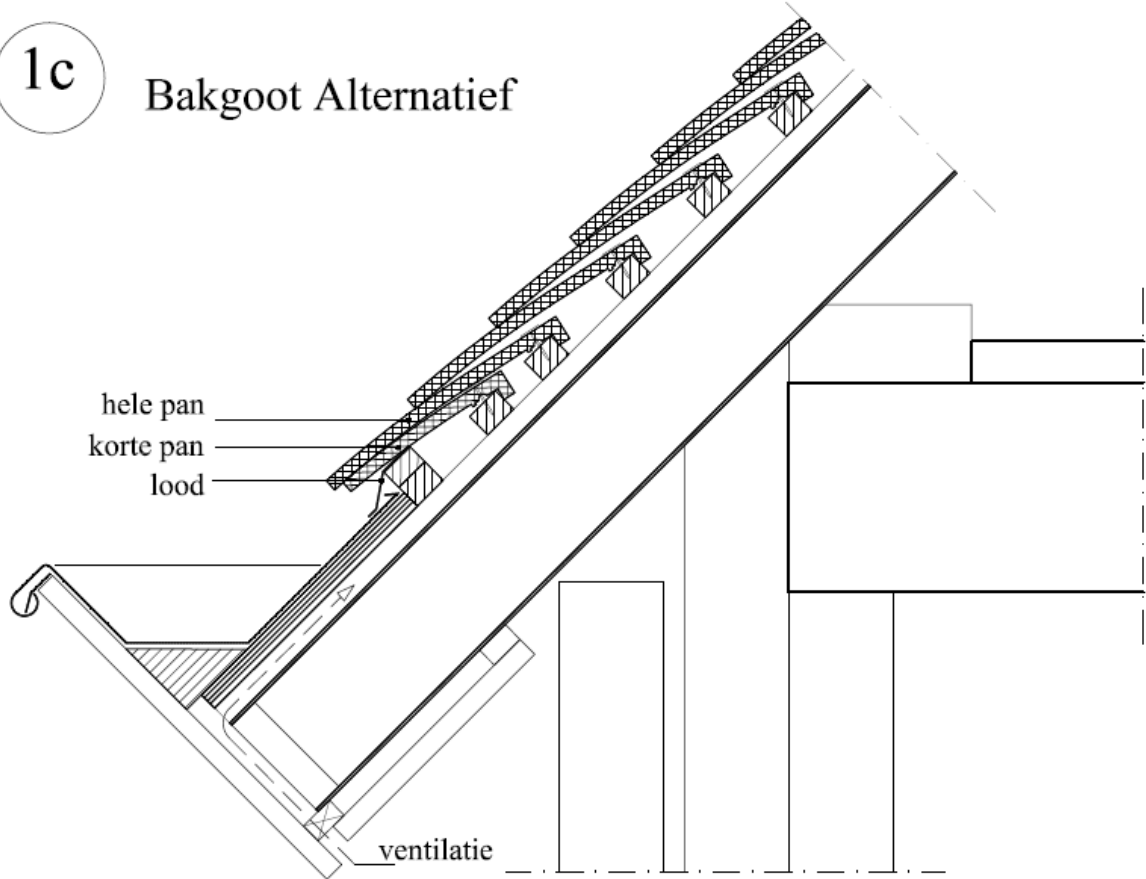
Bijlage A: Voorbeelden van aansluitingen

1. Dakvoet	Detail 1a	Mastgoot
	Detail 1b	Bakgoot
	Detail 1c	Ingebouwde goot
	Detail 1d	Bakgoot
	Detail 1 ^e	Overgang platdak
2. Nok	Detail 2a	Nokaansluiting met ondervorst
	Detail 2b	Nokaansluiting met specie
	Detail 2c	Nokaansluiting lessenaarsdak
	Detail 2d	Nokaansluiting plat dak
3. Gevel	Detail 3a	Aansluiting gevel met gevel leipan (hele en halve)
	Detail 3b	Aansluiting gevel met gevel leipan (halve gevellei met tussenliggende leipan)
	Detail 3c	Aansluiting boeiboord ingewerkte loodslabben
	Detail 3d	Aansluiting verholengoot op gevel met leipannen
4. Hoekkeper	Detail 4a	Hoekkeperafwerking met ingewerkte hoekkeperpan
	Detail 4b	Hoekkeperafwerking met hoekige schubvorst
	Detail 4c	Hoekkeperafwerking met hoekige vorst in mortel
	Detail 4d	Hoekkeperafwerking met gezaagde leipan en ingewerkt lood
	Detail 4 ^e	Hoekkeperafwerking met gezaagde leipannen en ingewerkt lood op een roeflat
5. Kil	Detail 5a	Open kilgoot
	Detail 5a (alt)	Open kilgoot (alternatief met polymeer kit afdichting)
	Detail 5b	Gesloten kil met ingewerkte kilkeperpannen (slapers)
	Detail 5c	Gesloten kil met gezaagde leipannen en ingewerkt lood
	Detail 5d	Gesloten kil met rondlopende panlatten en pasgezaagde leipannen
	Detail 5e	Gesloten kil met vlakke bodems
6. Knik	Detail 6a	Uitwendige knik
	Detail 6b	Uitwendige knik (alternatief)
	Detail 6c	Inwendige knik
	Detail 6d	Inwendige Knik- variant-
7. Dakdoorbrekingen	Detail 7a	Aansluiting opgaand metselwerk met loodloketten
	Detail 7b	Aansluiting opgaand metselwerk met verholen goot
	Detail 7c	Bovenaansluiting schoorsteen
	Detail 7d	Onderaansluiting schoorsteen
	Detail 7e	Dakraamaansluitingen verticaal
	Detail 7f	Dakraamsluitingen horizontaal
	Detail 7g	Aansluiting woningscheidende wand
	Detail 7h	Dakdoorvoer rioolontluchting verticaal
	Detail 7i	Dakdoorvoer rioolontluchting verticaal
	Detail 7j	Dakdoorvoer ventilatie doorvoer verticaal

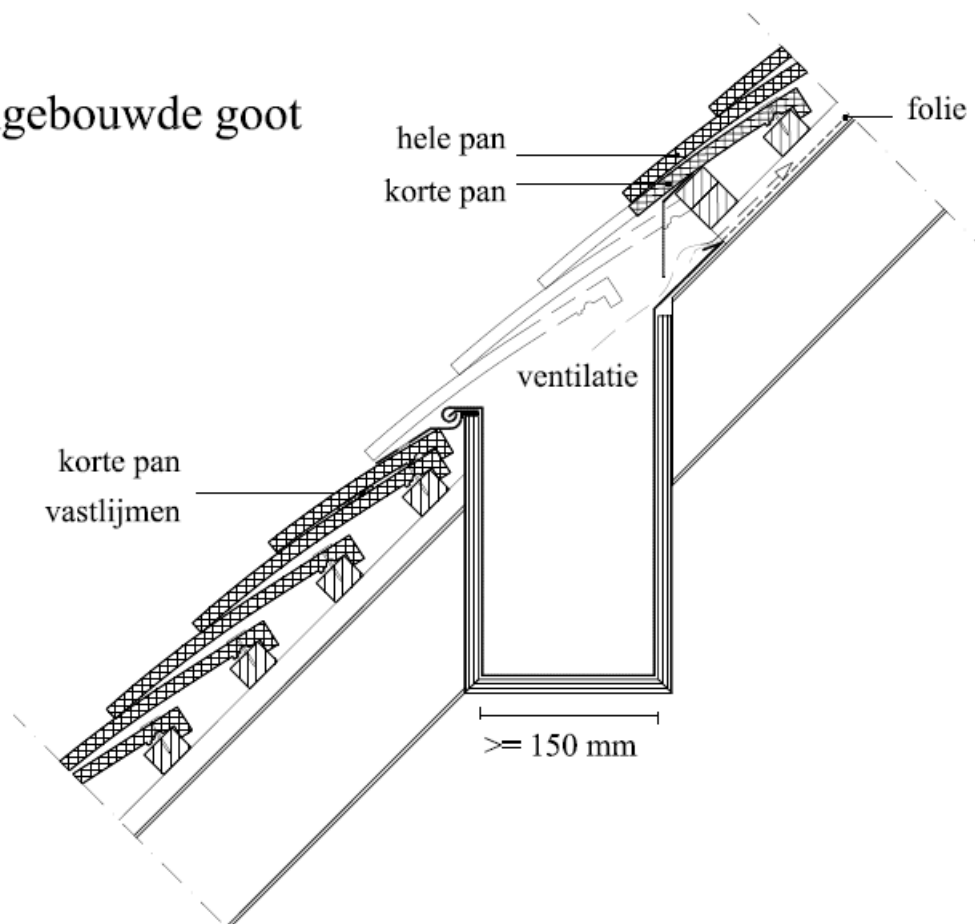
1c

Bakgoot Alternatief

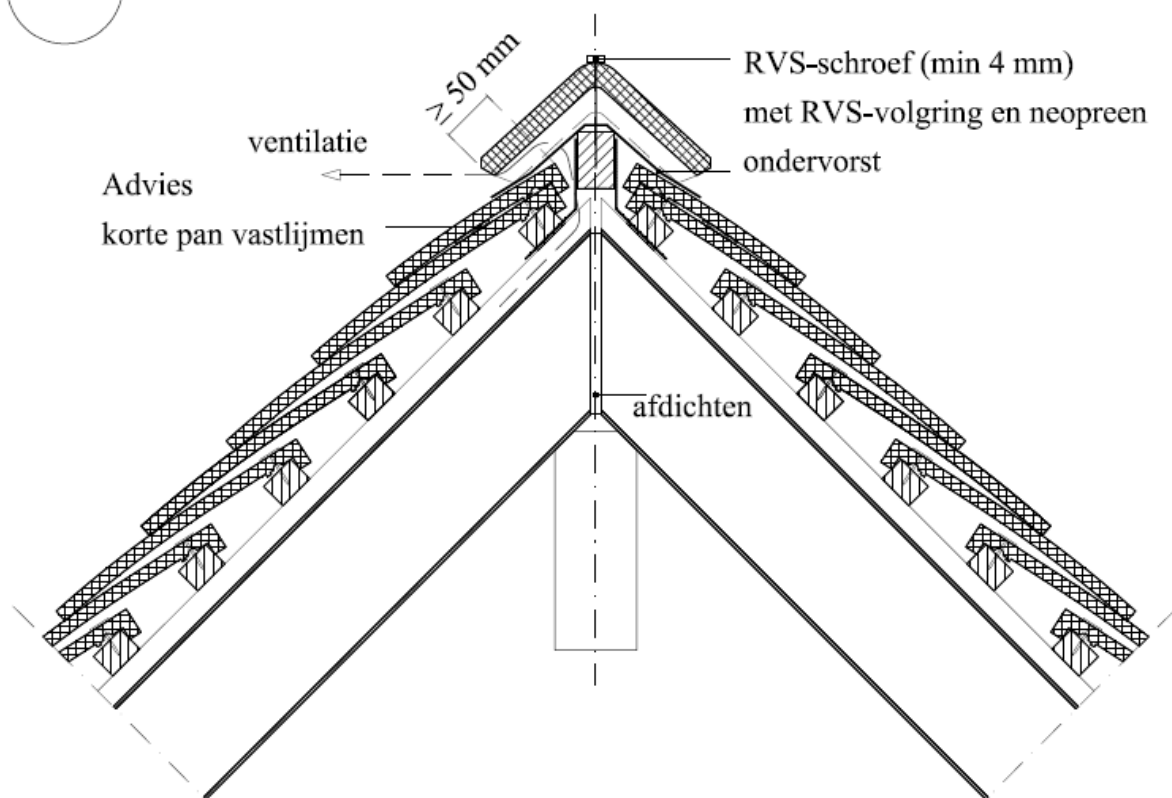
1d

Ingebouwde goot

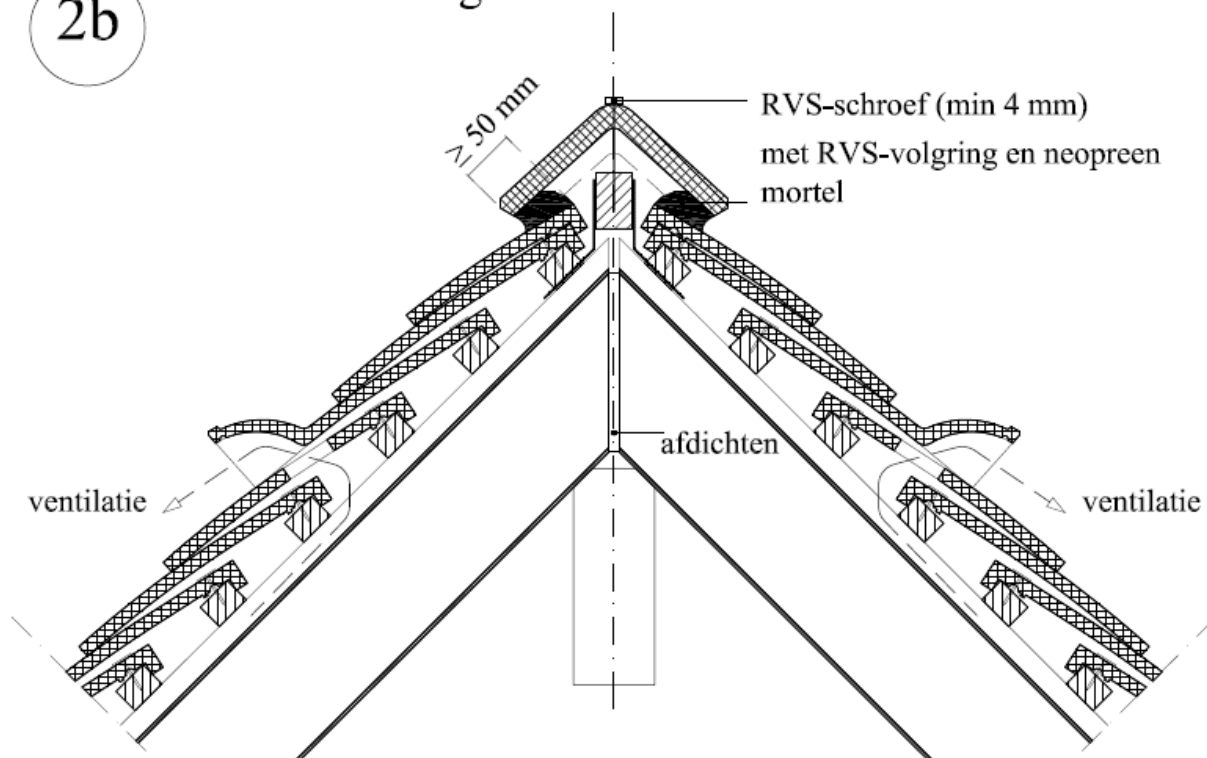
2a

Nokaansluiting met ondervorst

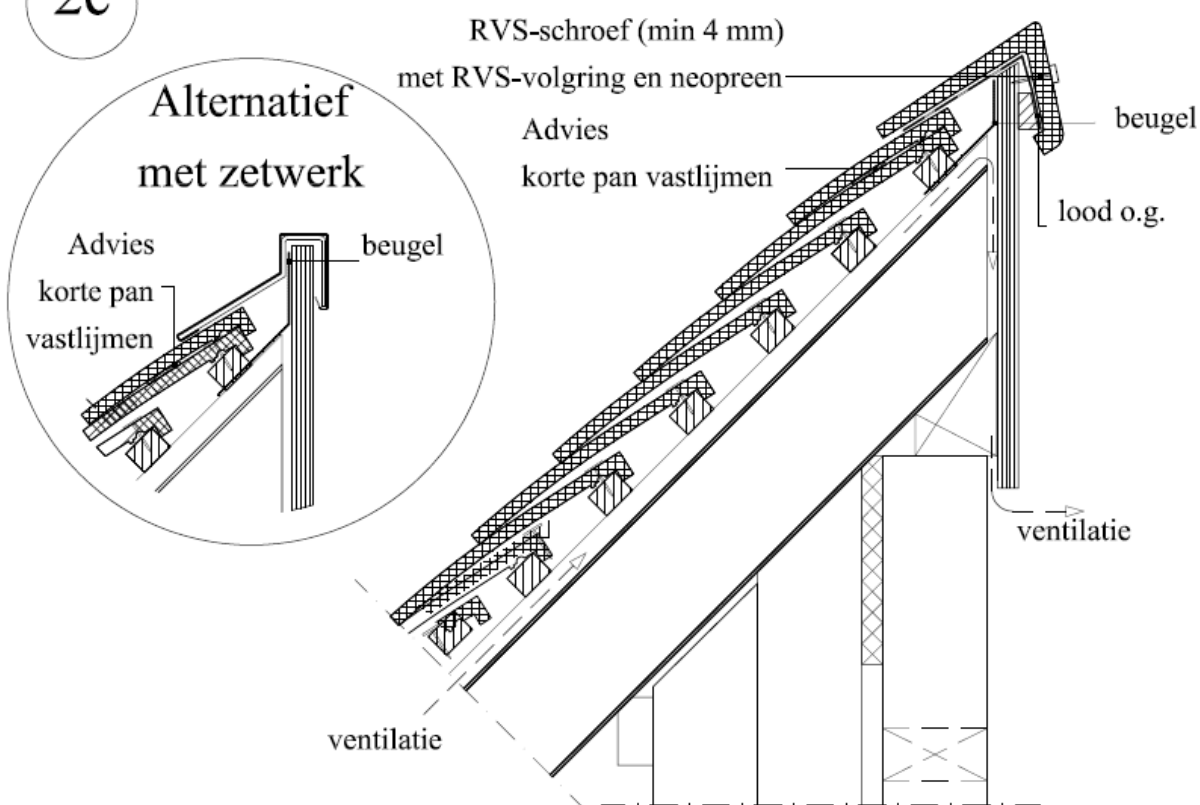
2b

Nokaansluiting met mortel

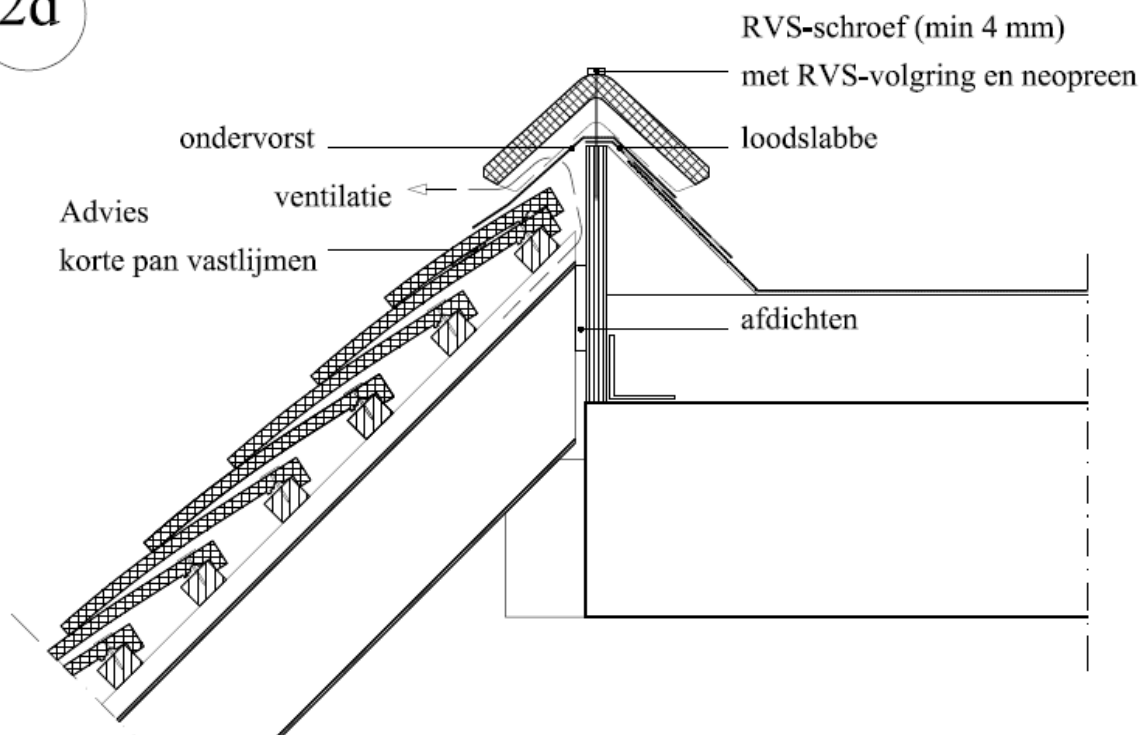
2c

Nokaansluiting lessenaarsdak

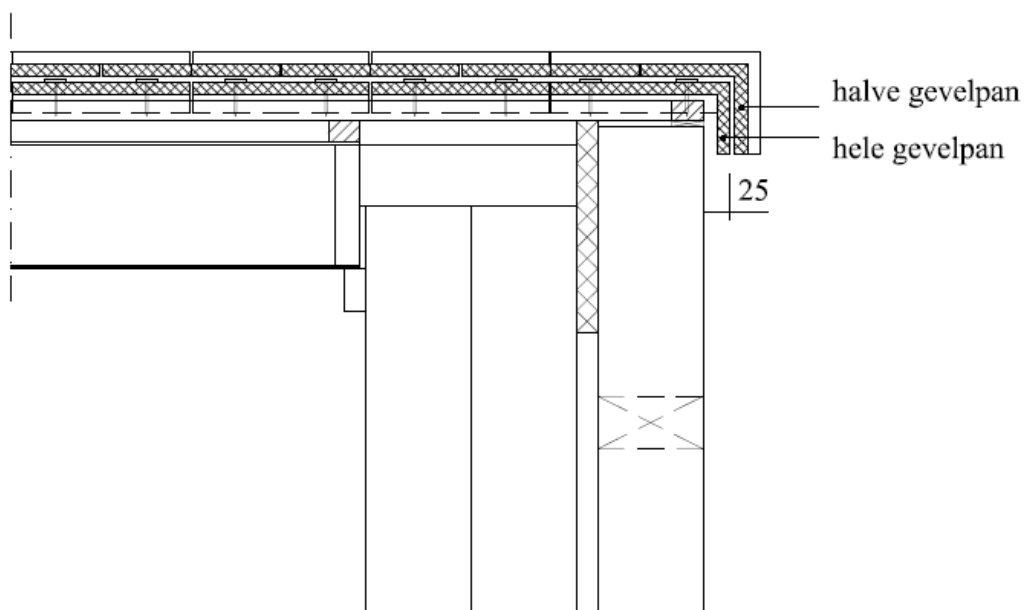
2d

Nokaansluiting platdak

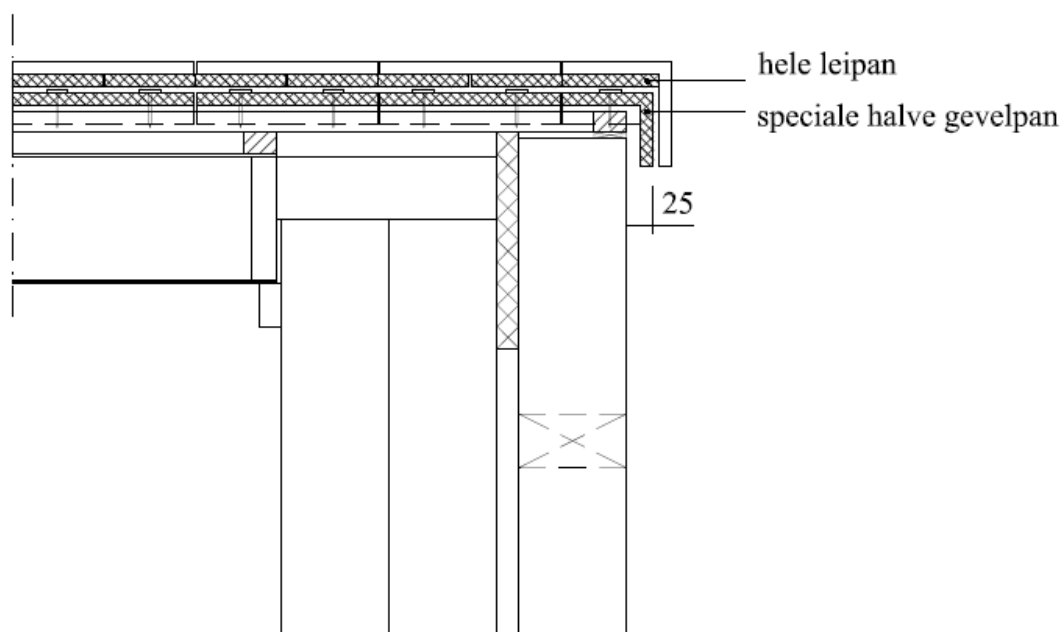
3a

Aansluiting gevel met gevel leipannen (hele en halve)

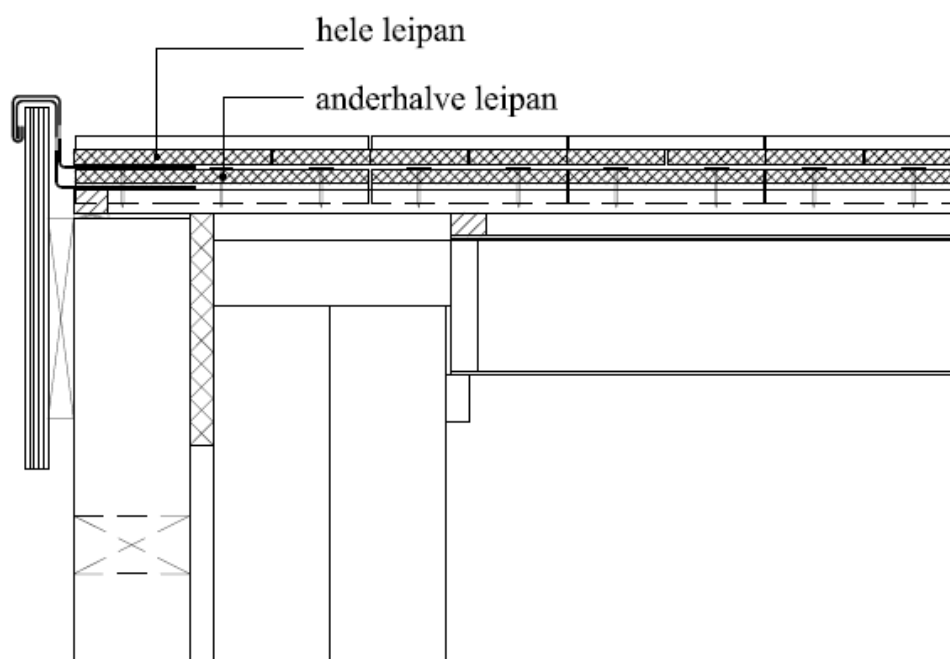
3b

Aansluiting gevel met speciale halve gevelpannen
en ingevoegde hele leipannen

3c

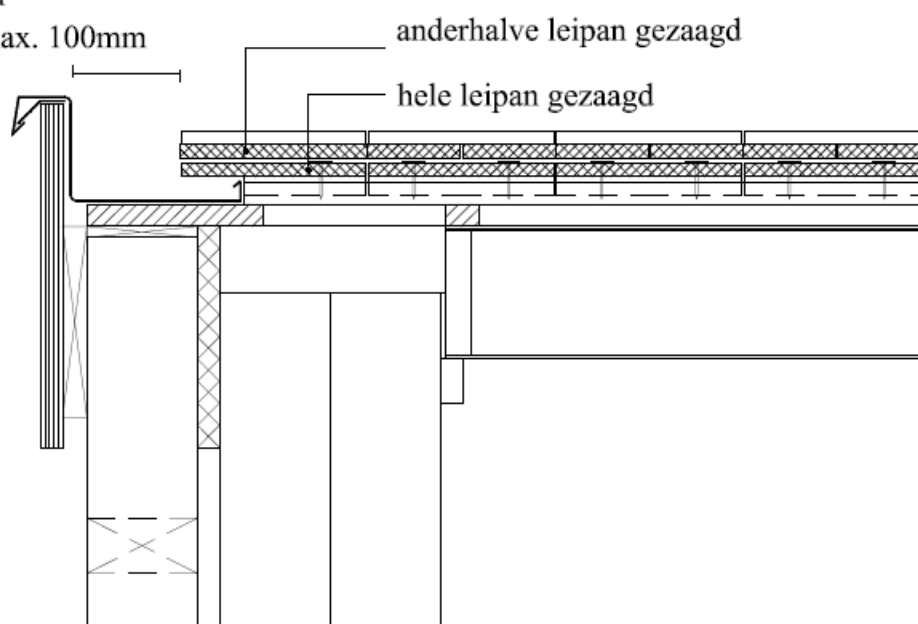
Aansluiting gevel met boeiboord en ingewerkte loodslabben

3d

Aansluiting gevel met een halve verholen goot

Dicht ca. 10mm of
Open min. 50mm
max. 100mm

4a

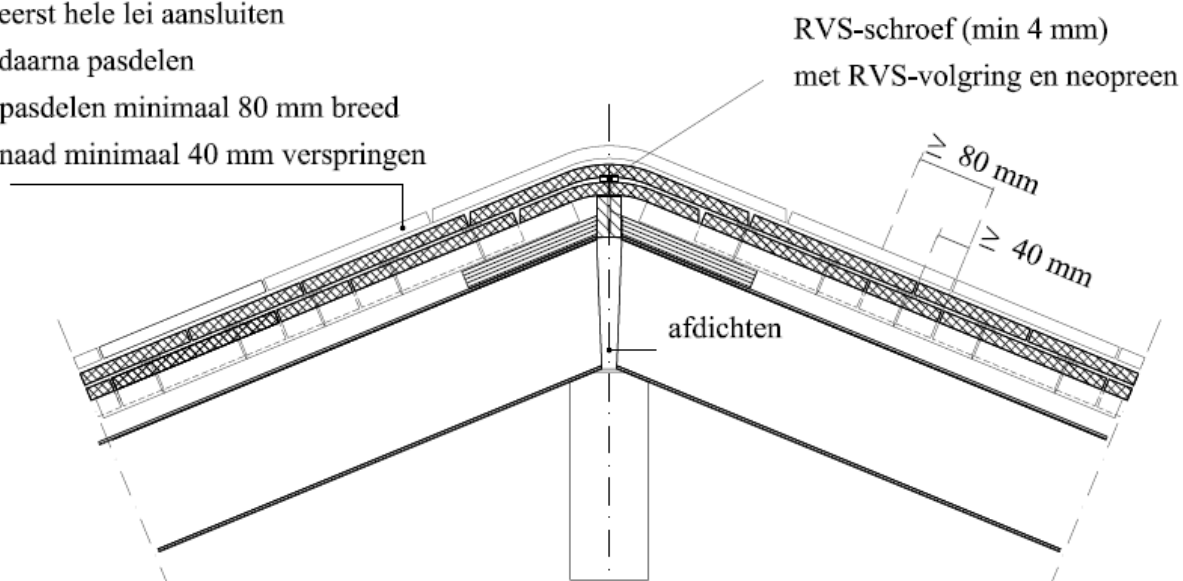
Hoekkeperafwerking met ingewerkte hoekkeperpannen

eerst hele lei aansluiten

daarna pasdelen

pasdelen minimaal 80 mm breed

naad minimaal 40 mm verspringen

4b

Hoekkeperafwerking met vorsten en met ondervorst

RVS-schroef (min 4 mm)
met RVS-volgring en neopreen

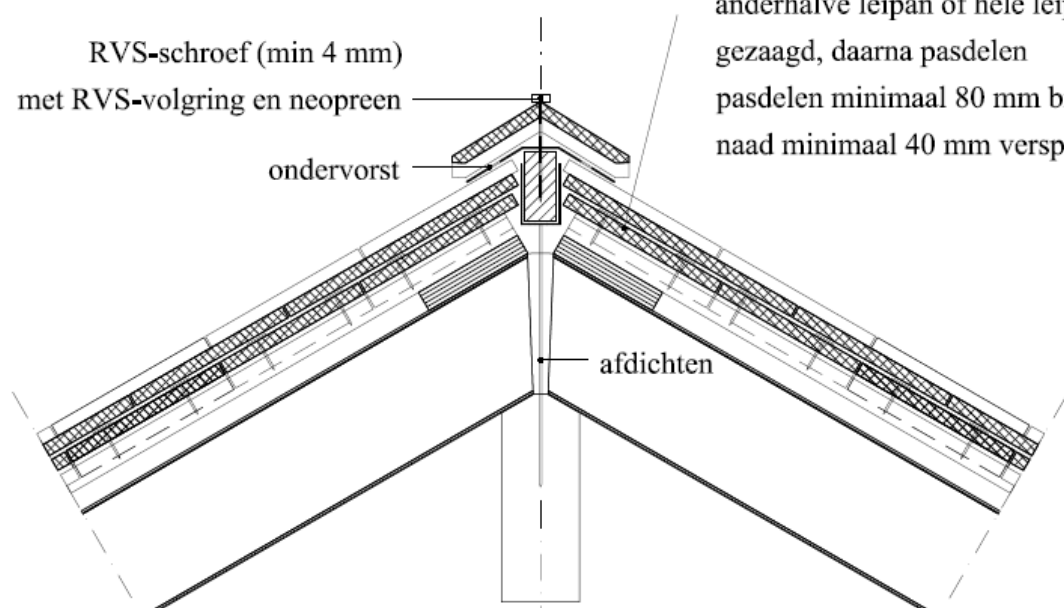
ondervorst

anderhalve leipan of hele leipan

gezaagd, daarna pasdelen

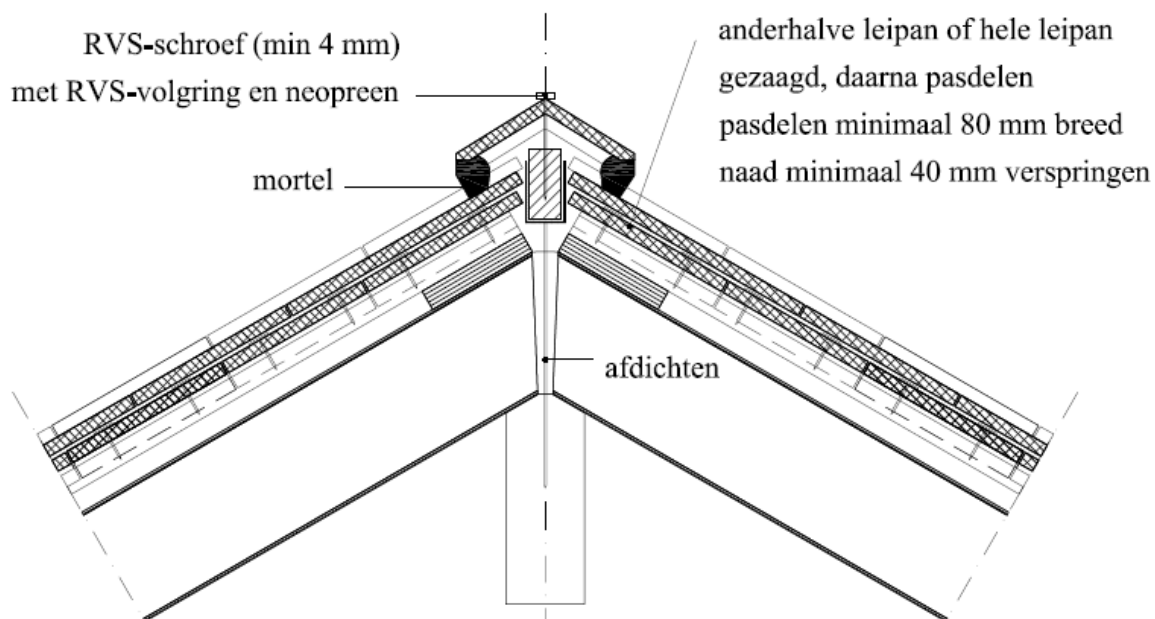
pasdelen minimaal 80 mm breed

naad minimaal 40 mm verspringen

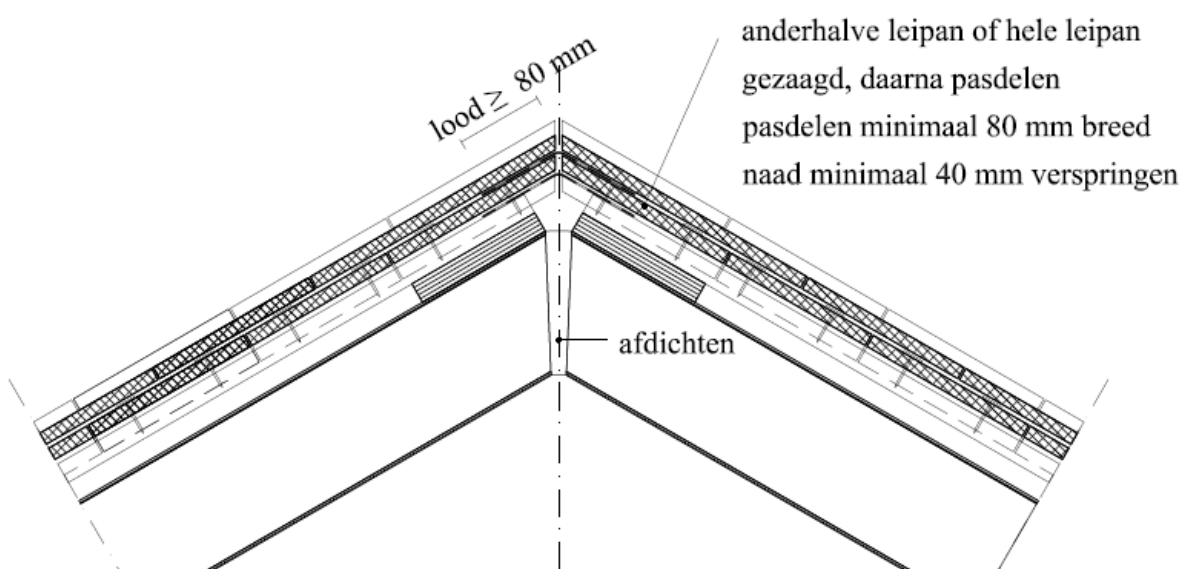
4c

Hoekkeperafwerking met vorsten in de mortel

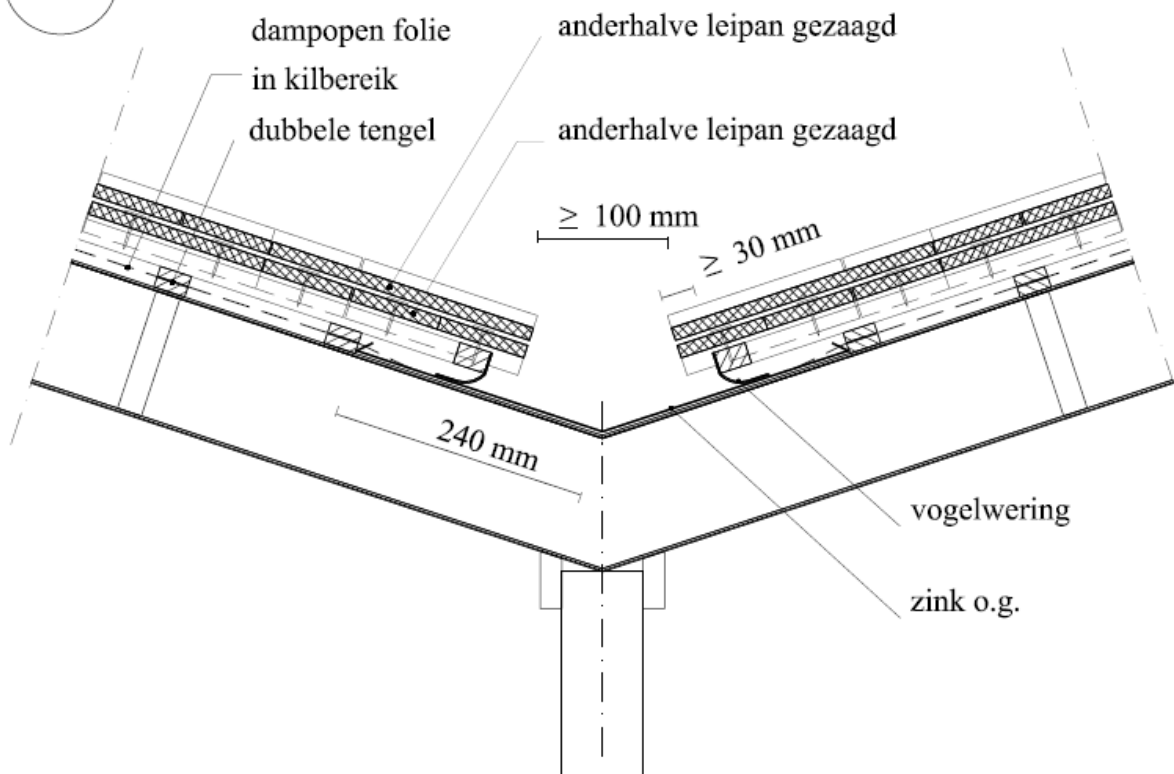
4d

Hoekkeperafwerking met gezaagde leipan en ingewerkt lood

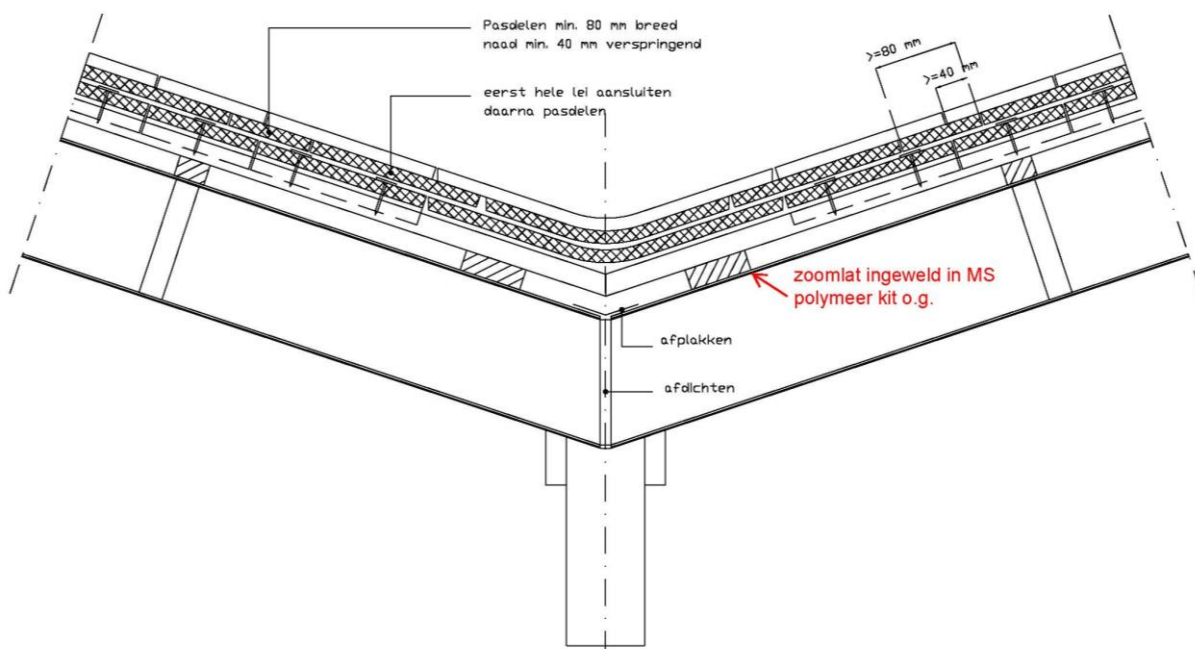
5a

Open kilgoot met folie in kilbereik

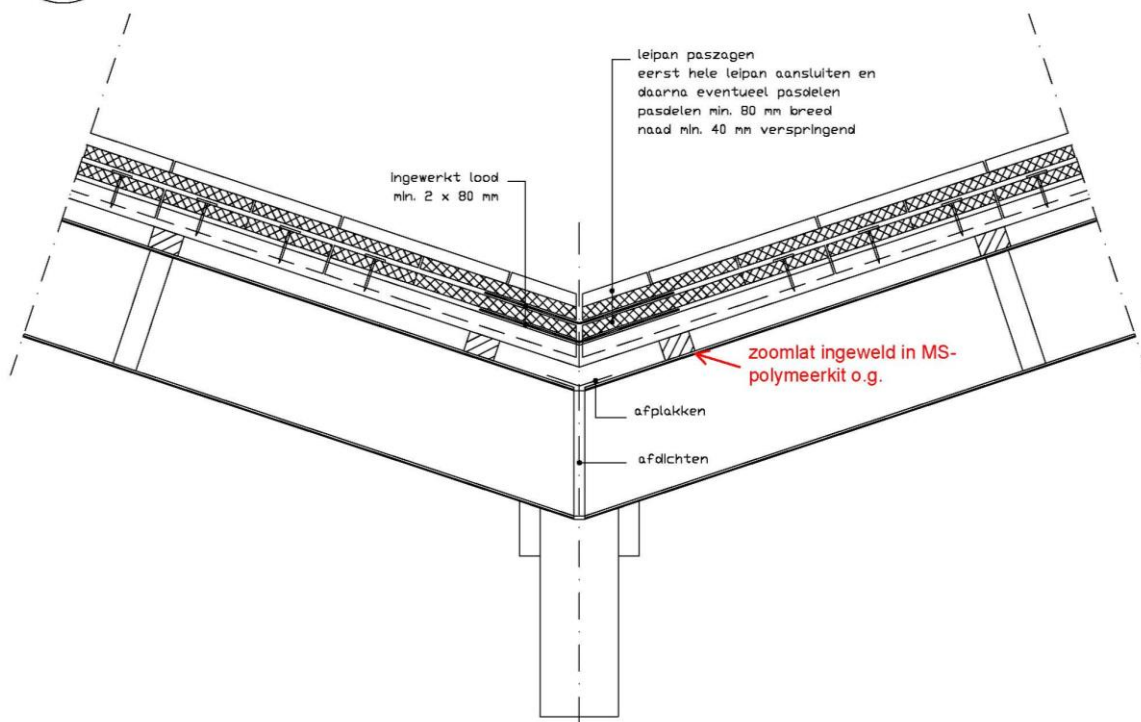
5b

Gesloten kilgoot met ingewerkte kilkeperpannen (slapers)

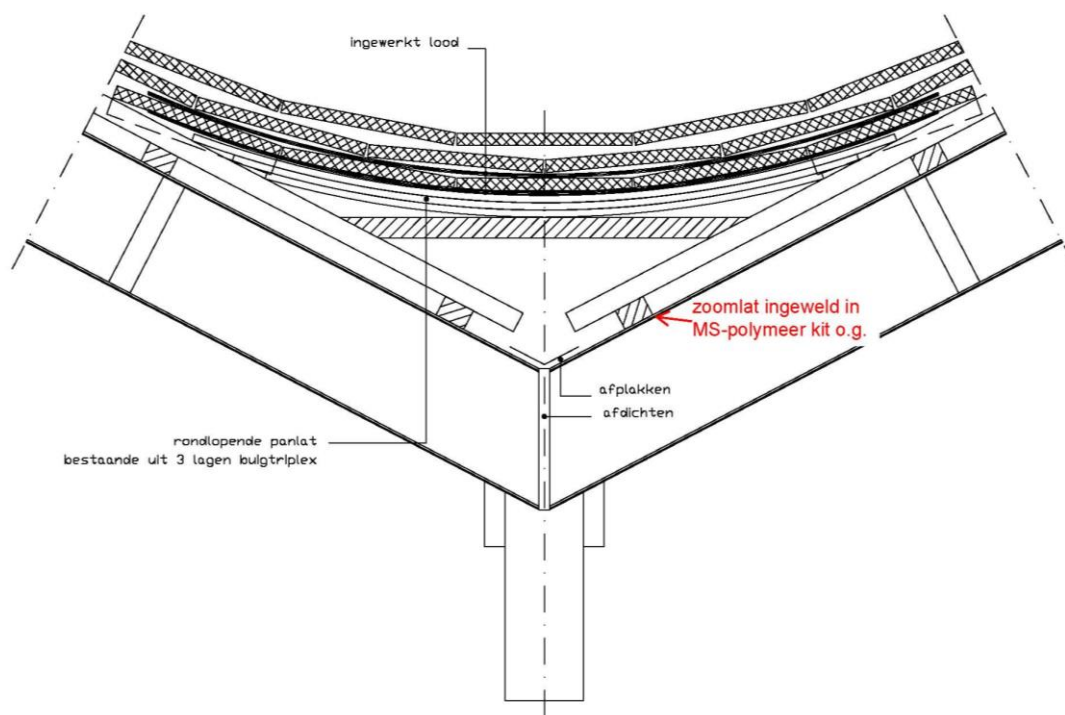
5c

Gesloten kilgoot met gezaagde leipannen en ingewerkt lood

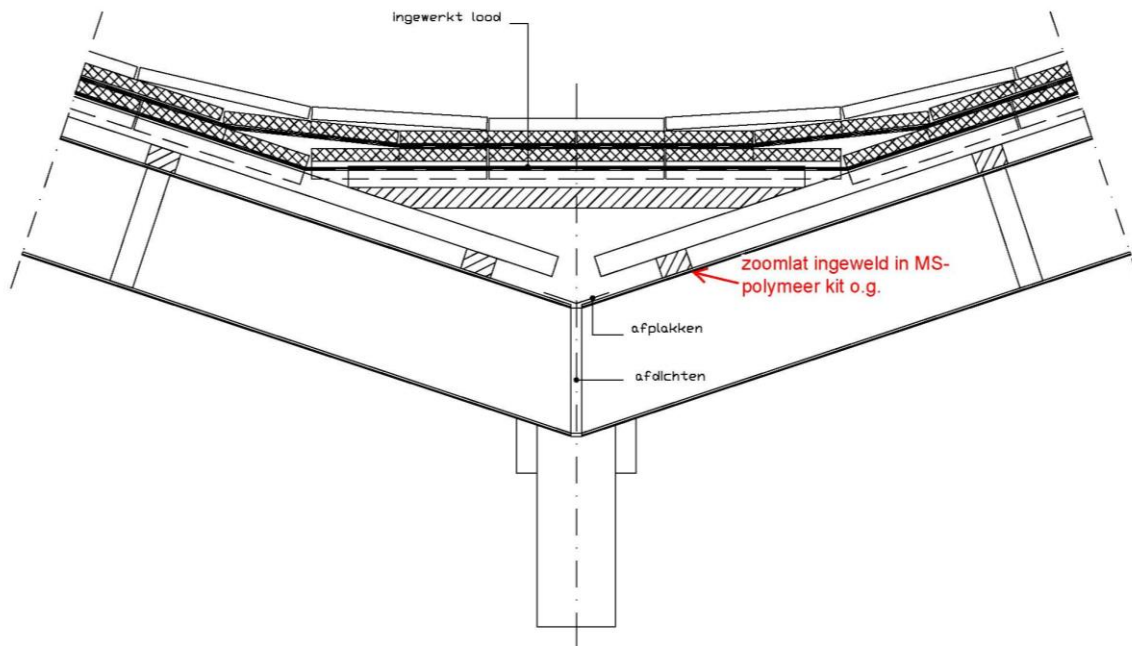
5d

Gesloten kilgoot met rondlopende panlatten

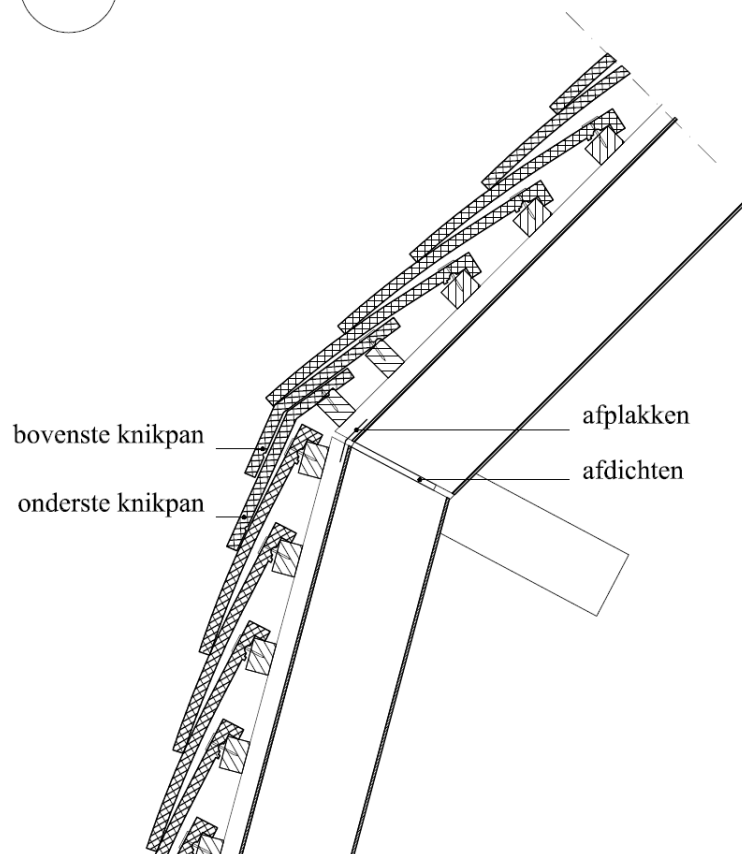
5e

Gesloten kil met vlakke bodem

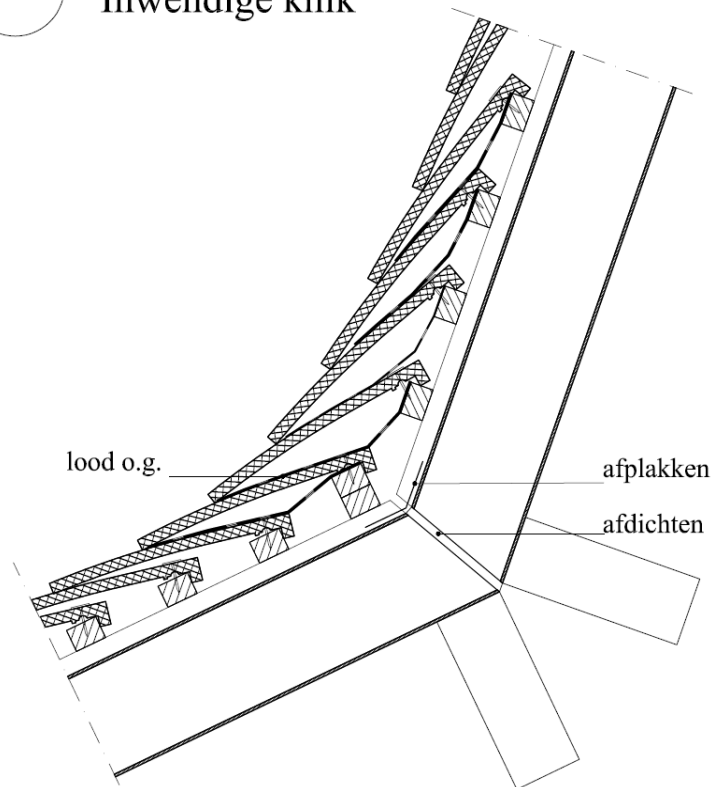
6a

Uitwendige knik (mansardedak)

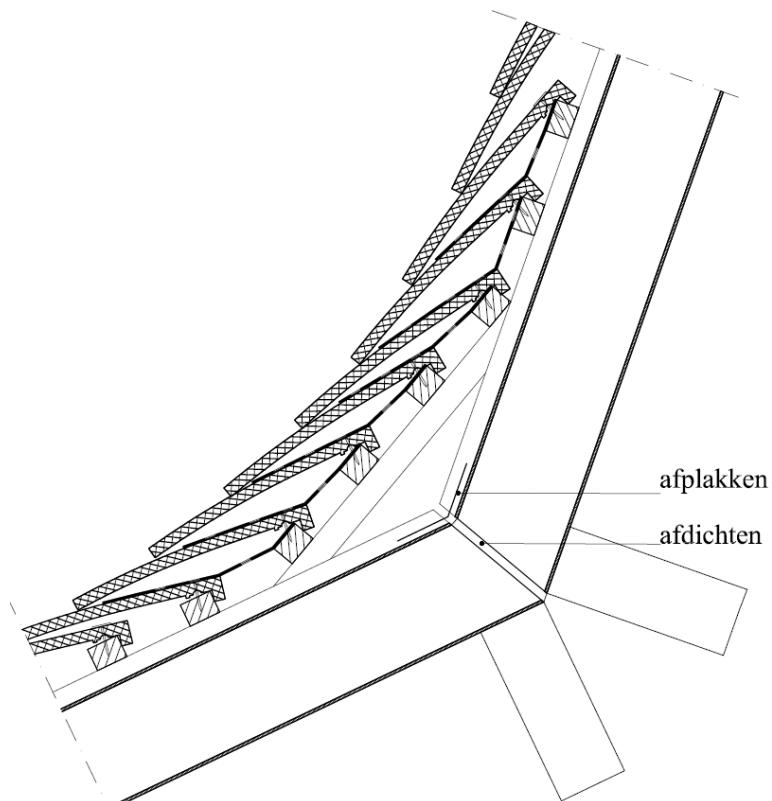
6b

Inwendige knik

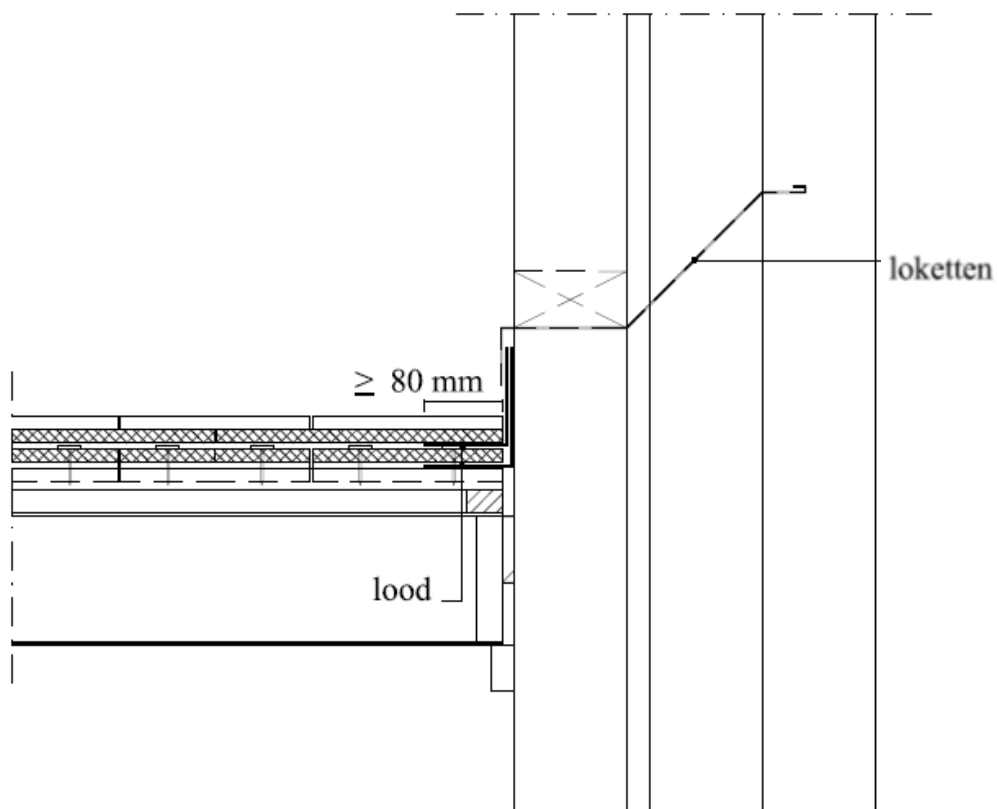
6c

Inwendige knik (variant)

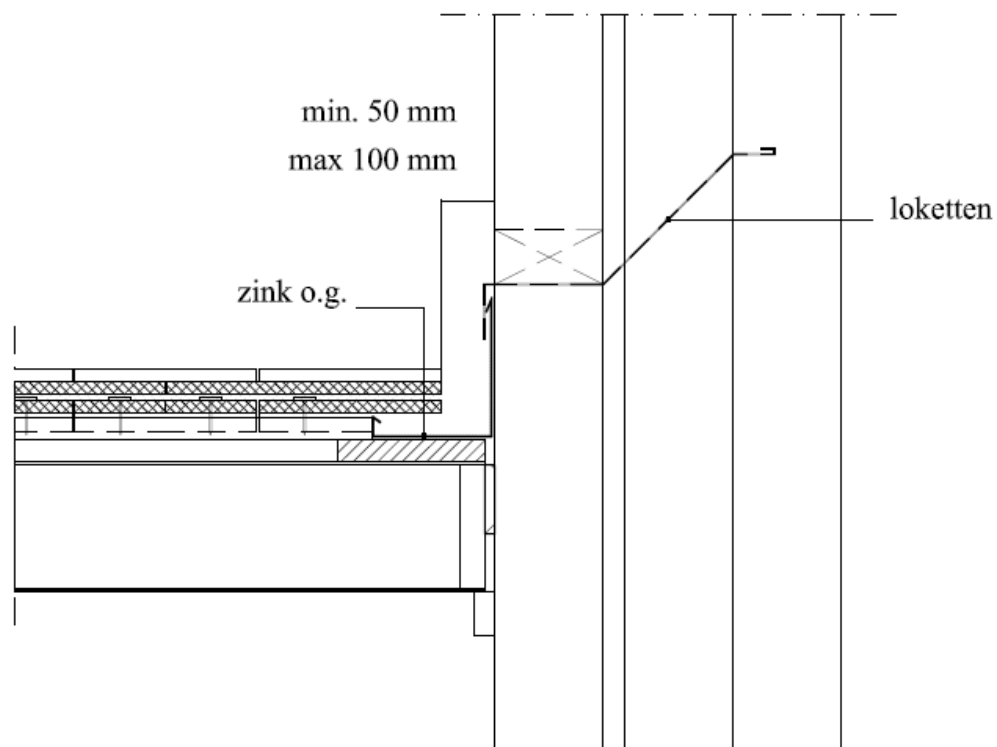
7a

Aansluiting met opgaand werk en ingewerkt lood

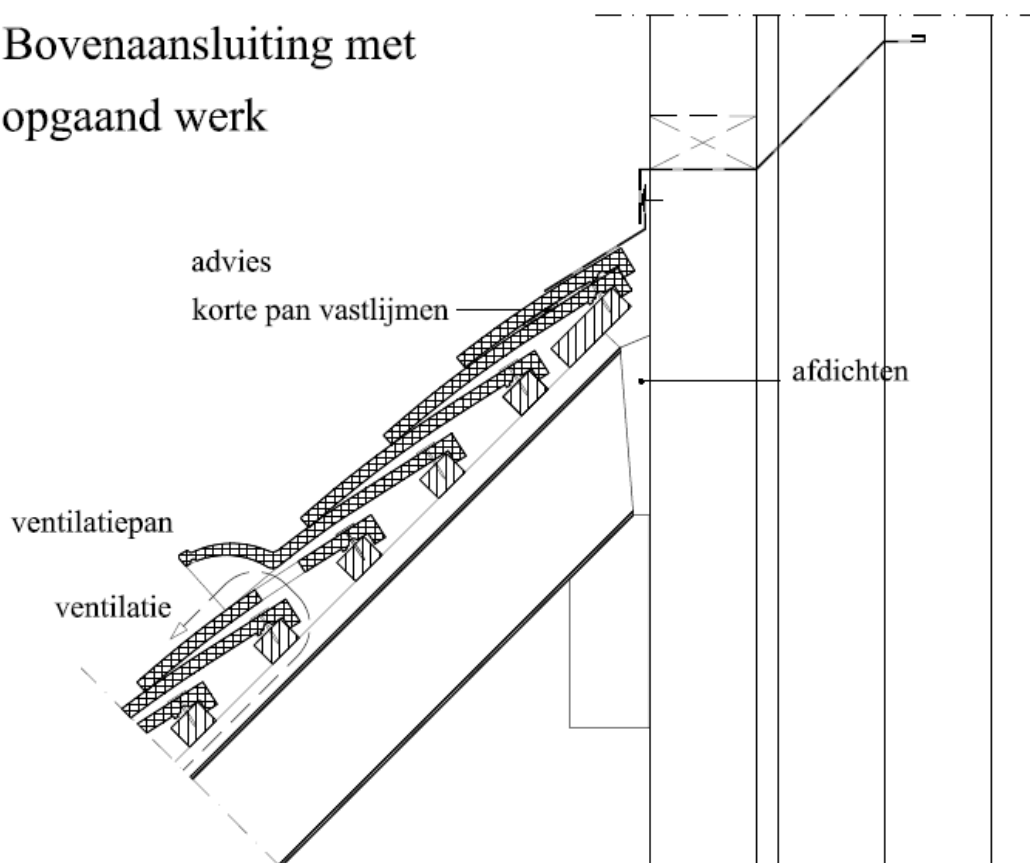

7b

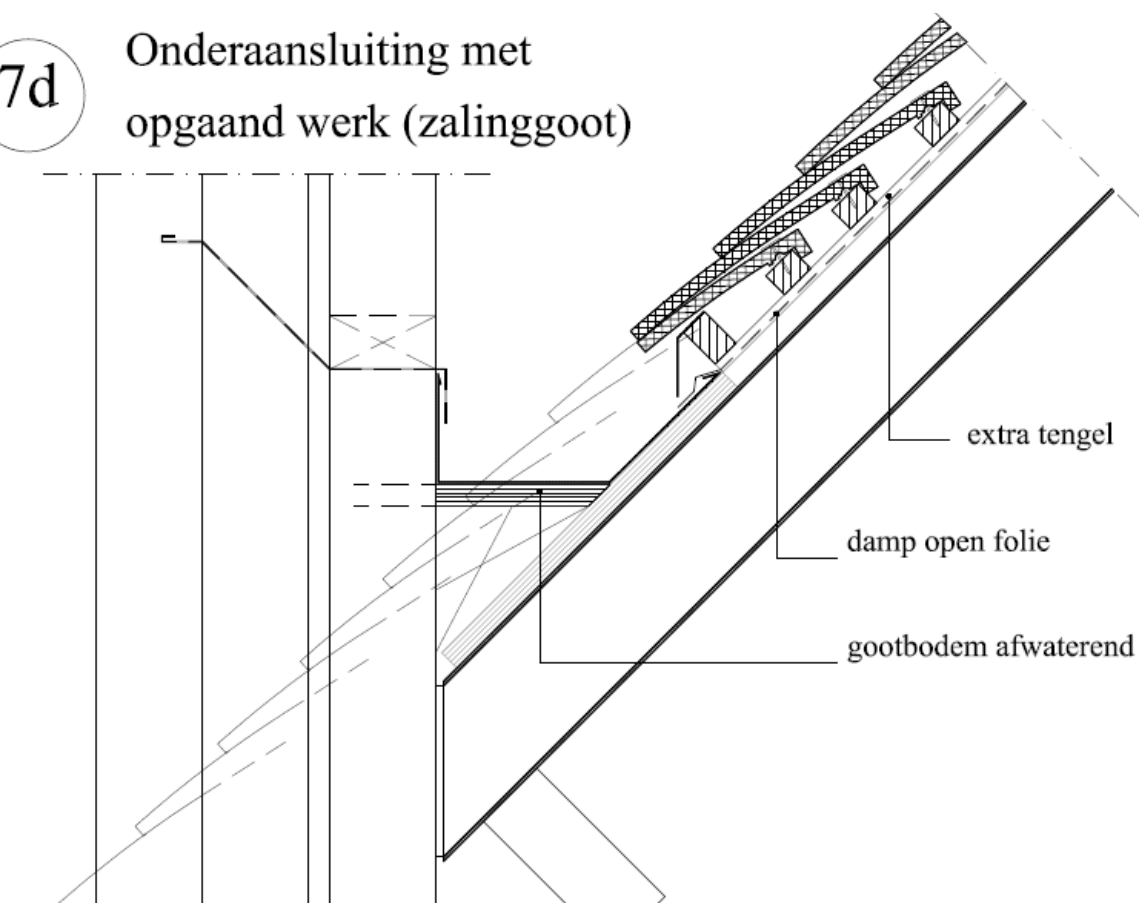
Aansluiting met opgaand werk en halfverholen goot

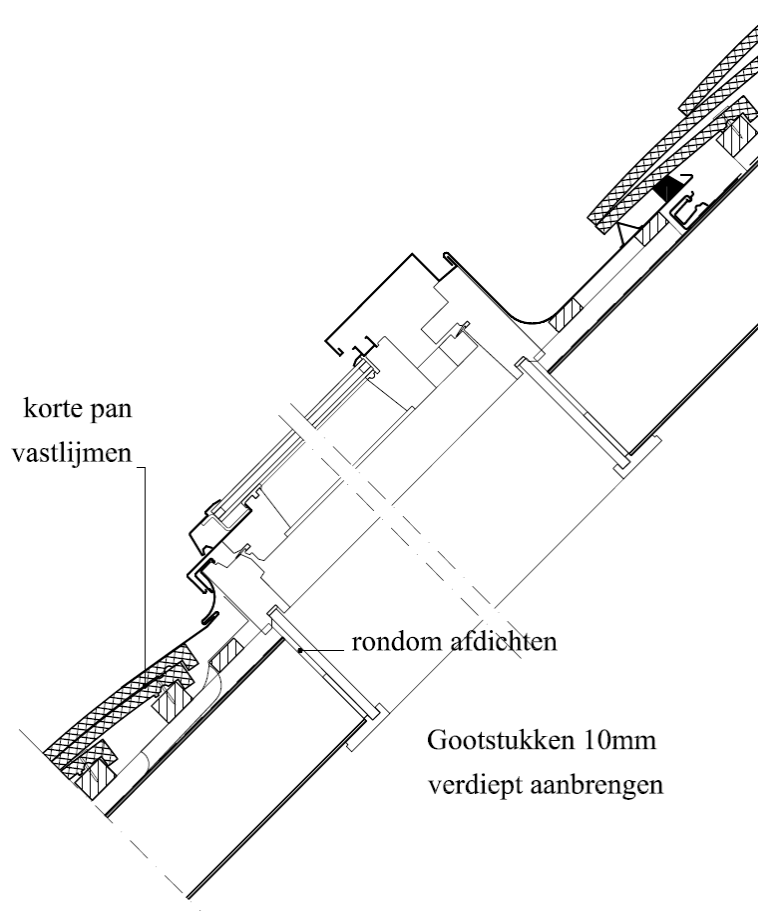
7c Bovenaansluiting met
opgaand werk

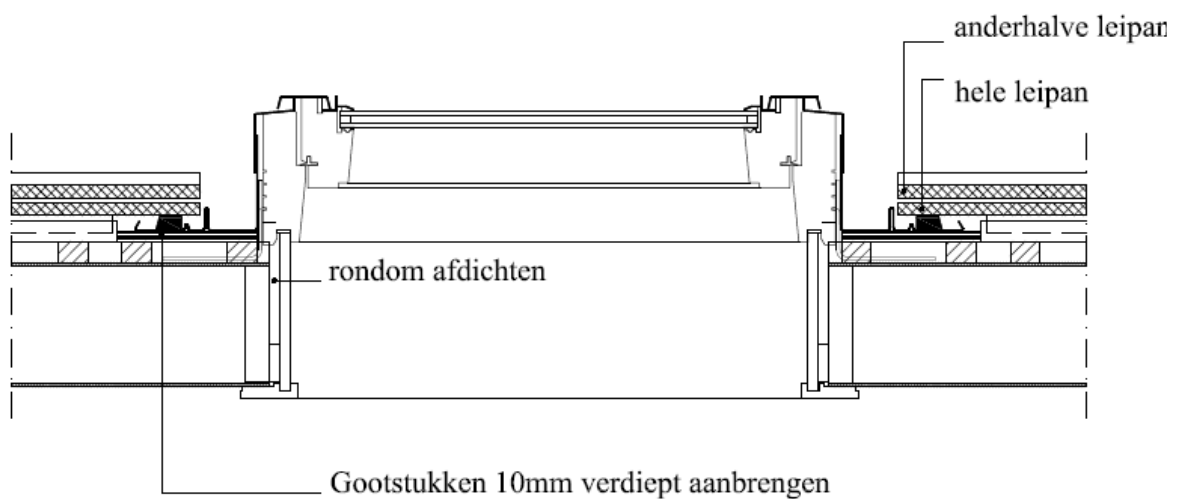
7d Onderaansluiting met
opgaand werk (zalinggoot)

7e Dakraam/vensteraansluiting vertikaal

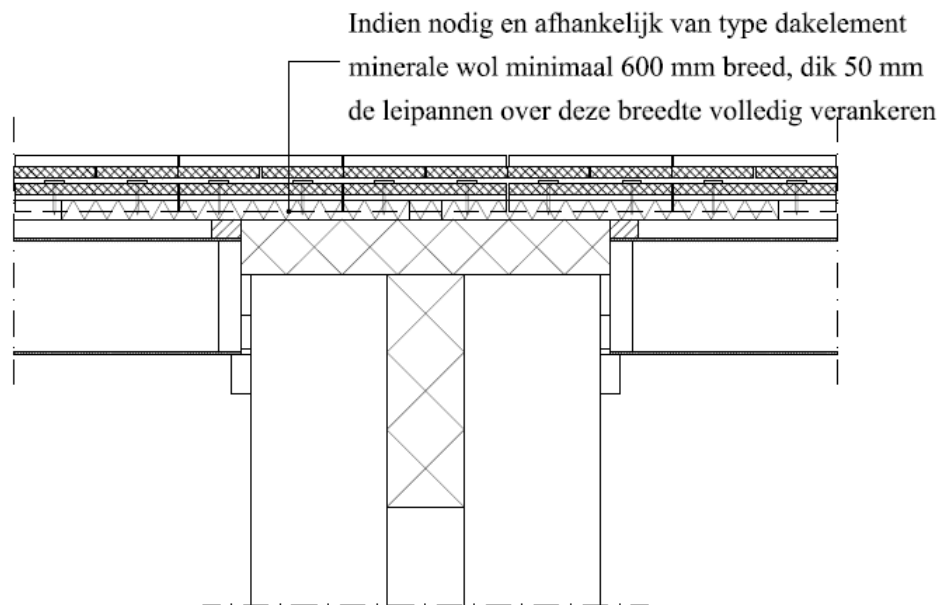

7f Dakraam/vensteraansluiting horizontaal

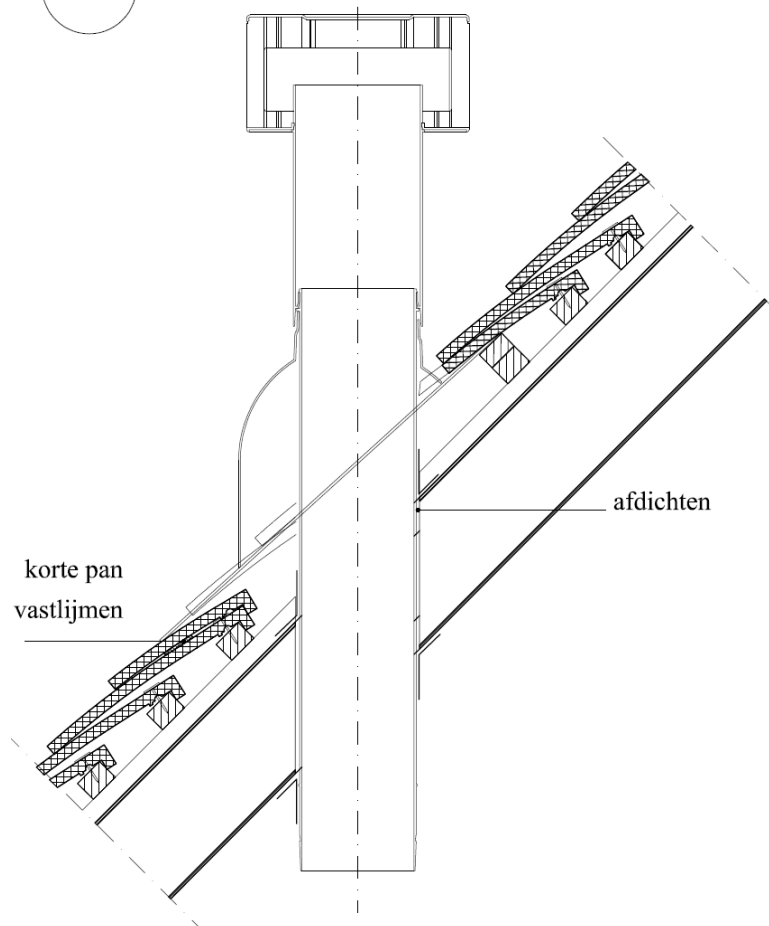
7h

Detail woningscheidende muur

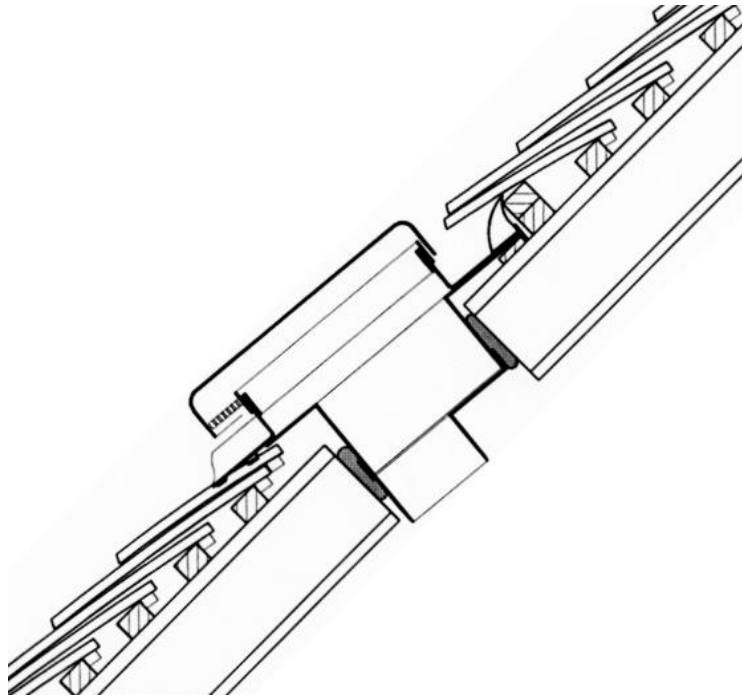

7g

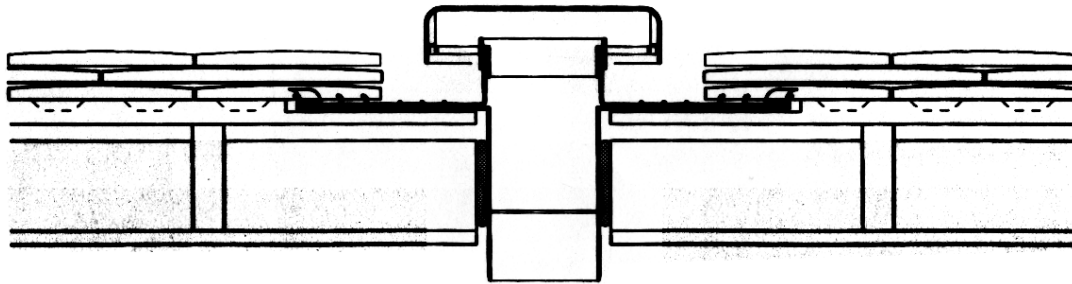
Dakdoorvoer

7h Dakdoorvoer rioolontluchting (vert.)

7i Dakdoorvoer rioolontluchting (hor.)

Bijlage B: Verankering

VOORBEELD VERANKERINGS-INSTRUCTIE

PROJECTOMSCHRIJVING	
ADRES	
PLAATS	
OPDRACHTGEVER	

DAKHELLING(EN) _____

VERANKERING (zie voor zone-indeling onderliggende pagina)

Dak-zone	breedte van de zone in aantal rijen leipannen					opmerkingen
		niet	1 op 6	1 op 3	1 op 1	

OMSCHRIJVING BIJZONDERE VERANKERINGEN

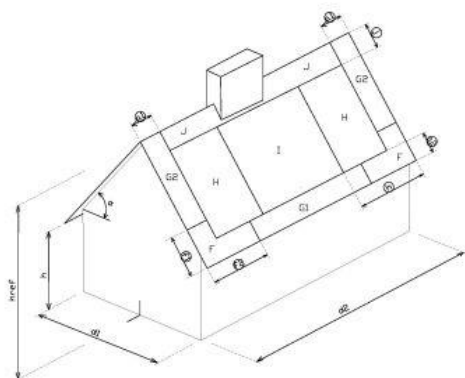
Omschrijving	Keramische – en betonnen leipannen
gevelpannen links en rechts	Schroef met ring,
chaperonpannen	schroef met ring
vorsten	vorsthaak met schroef of schroef
beginvorst	vorsthaak met schroef of schroef
eindvorst	Schroef met ring
Schub- / hoekkepvorst	Schroef met ring
ter plaatse van woningscheidende bouwmuur	indien extra strook minerale wol t.b.v. geluidisolatie, volledig verankeren over de breedte van de strook

N.B. Met kunststof ondervorsten vorstklemmen gebruiken om ondervorst goed aangedrukt te krijgen op de leipannen.
Bij gebruik van (kunststof) mortel tevens mechanisch verankeren.

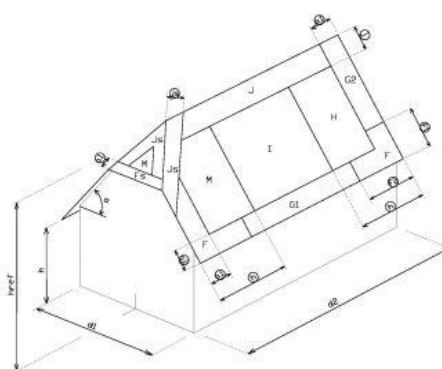
LET OP: BIJLAGE B IS NADRUKKELIJK ALS VOORBEELD OPGENOMEN

BIJLAGE B

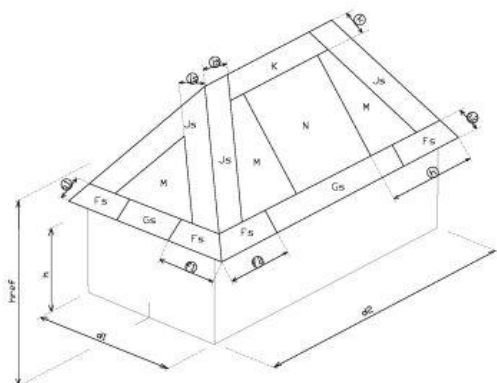
VERANKERINGSINSTRUCTIES FIGUREN

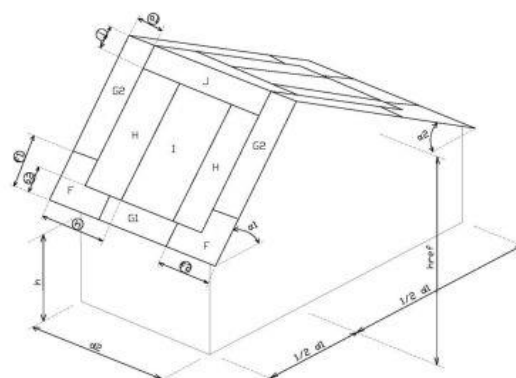
1. Zadeldak

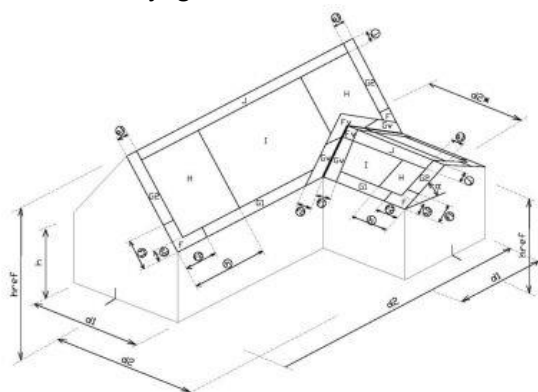
2. Zadeldak met wolfseind

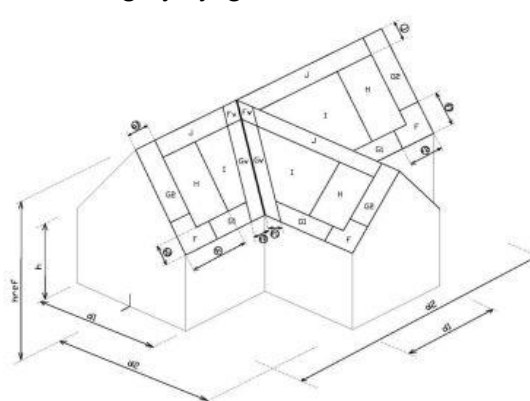
3. Vierzijdig zadeldak

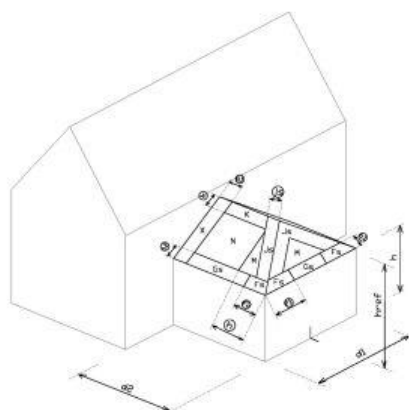
4. Ongelijkzijdig zadeldak

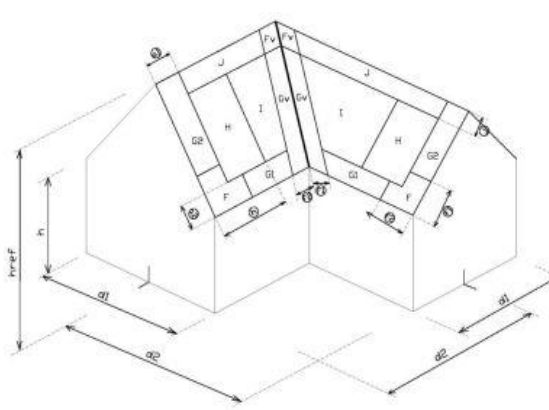
5. Zadeldak gecombineerd met dwarskap

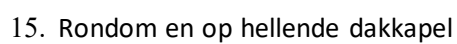
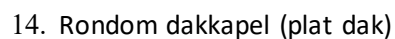
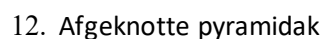
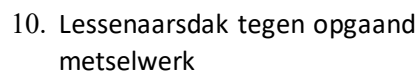
6. Zadeldak met nok haaks doorlopend

7. Zadeldak tegen opgaand metselwerk

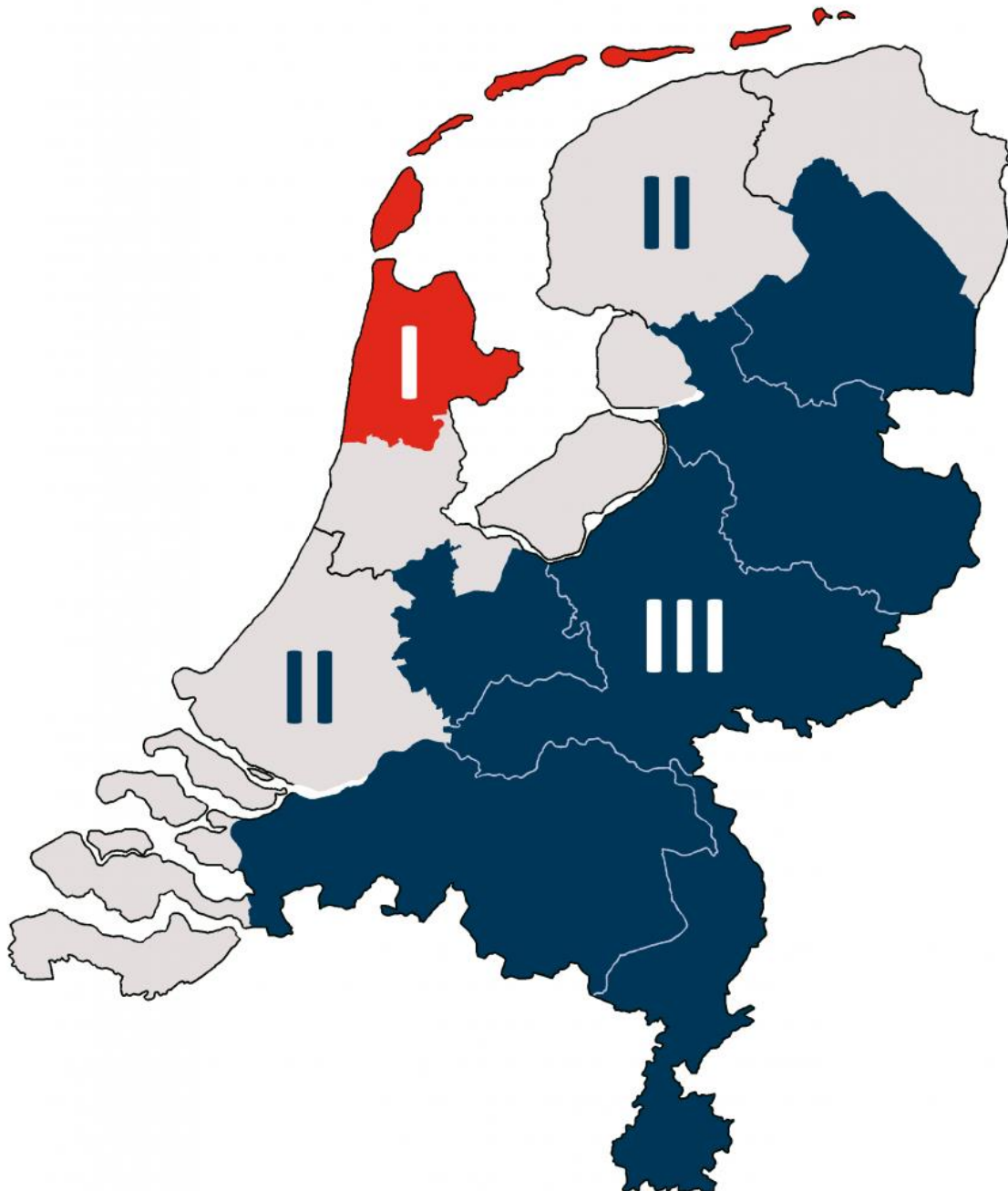

8. Zadeldak met hoek- en kilkeper

Bijlage C: Windgebieden

Overzicht Windgebieden Nederland

Windgebied I:

Markermeer, IJsselmeer, Waddenzee, Waddeneilanden en de provincie Noord-Holland ten noorden van de gemeenten Heemskerk, Uitgeest, Wormerland, Purmerend en Edam-Volendam.

Windgebied II:

Het resterende deel van de provincie Noord-Holland, het vasteland van de provincies Groningen en Friesland en de provincies Flevoland, Zuid-Holland en Zeeland.

Windgebied III:

De provincies Drenthe, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Brabant en Limburg.